

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,
hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:
Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árgengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A jogtanítás története a debreczeni főiskolában.*

Az akadémiai igazgató beszéde adatokat szolgáltat a jogtanítás történetéhez főiskolánkban. Nehány szerény adattal akar, úgymond, hozzájárulni annak munkájához, a ki főiskolánk általános történetét fogja megírni. Mielőtt tárgyához kezdene, rövid visszpillantást vet a jogtanítás állására hazánkban. Az egyház sem az orvosi, sem a jogi tudományról nem igen törődik; Pázmány szeme előtt legalább a nagyszombati egyetem alapításakor csupán a theologiai és bölcsészeti tanintézet létrehozása lebegett. Tehetős ifjak közül azok, a kik világi pályára szánták magokat, a külföldi egyetemeket keresték fel. Külföldön tanuló ifjak, a mint az adatok igazolják, komolyan láttak tanulmányaik után. Azonban a külföldi egyetemekről hazatérők inkább a gyakorlati jogélet terén fejték ki tehetségeiket. A „Régi magyar Könyvtár” adatai igazolják a magyar jogtudomány elmaradását; igazat ad Paulernek, hogy a jogképzés tényezői sorában nálunk a tudománynak csekélyebb hatása volt, mint a törvényhozás, a szokás és a törvényszéki gyakorlatnak. Elmaradásunk egyik okát Apáczainak kolozsvári beköszöntő beszédében előforduló ezen fájdalmas felkiáltásában véli feltalálni: „Magyarok! nekünk nincs egyetemünk.” Ezen kor szomorú viszonyai között örömmel emeli ki, hogy egyházunk tagjai viszik a főszerepet.

A nagyszombati egyetemen csak 1667-ben kezdtek meg a jogtudományok tanítását. Nagy ünnepélylyel ment ez végbe. A kánonjog tanítása a jézsuitákra bízott. A római jog tanára az összes törvénytárt magyarázta a hűbér-

könyvekkel. Ily állapotban volt a hazai jogtanítás ügye Mária Terézia uralkodásaig. A Ratio educationis a hittani kart lényegére nézve érintetlenül hagyta, a jogi és bölcsészeti karok azonban új tanszékekkel bővültek.

A felsőbb oktatásügy rendezése ezen időtől fogva gyors egymásutánban történt meg. A vidéki kir. jogakadémiák egymásután nyílnak meg. Érdekes tudnunk, hogy a nagyváradi akadémia felállítása érdekében a Helytartótanáchoz küldött felterjesztésnek egyik érve az volt, hogy e vidéken igen nagy a száma a kath. vallást követő nemességnek és műveltebb osztályú nem-nemeseknek, kik az őket túlszárnyaló más vallásúak közé ékelve, sajnosan nélkülöznének oly intézetet, melyből a polgári tudományoknak bővebb ismertetésével kapcsolatban a kath. hitvallásnak tanai is, magasabb fokozat és mérv szerint árasztatnának.

Főiskolánkban ekkor már több kitünő tanára volt a theologiai és bölcsészeti tudományoknak. A jogtanításra ekkor még nem gondoltak, pedig ekkor már elhangoztak Comeniusnak és Apáczainak a jogtanítás jelentőségét kiemelő nyilatkozatai, meg voltak hozva a Gelei Katona-féle kánonok is, melyek közül a 94-ik szerint az iskolák nemcsak az egyháznak, hanem az államnak is veteményes kertjei. Ugyanczen kánon a tanárok elé azon czélt tűzte ki, hogy igyekezzenek, miszerint *mindakettő* kormányzatra hasznos és alkalmas tagok léphessenek s állhassanak elő. A mostoha viszonyok sajátlagos nyomása miatt azonban egyházunkban — az erdélyi viszonyokra — úgymond — sajnálkozására ki nem terjeszkedhetik — nem találunk döntő lépést arra nézve, hogy világi pályára lépő ifjak szakszerű jogi képzésben részesüljenek. Az eredményre tekintettel az 1708. évi s-pataki rendező gyűlést sem tekintheti ilyennek.

* Olvasta dr. Kovács Sándor akadémiai igazgató, mint évetnyitó rektori beszédet, 1893. okt. 2-án a főiskolai díszteremben.

Elődeink akkép gondolkozhattak, hogy a bölcsészeti tudományok keretén belől az észjogi ismeretek tanulása s a kötelezett vizsgák letétele után úgy is megszerzik magoknak azon bővös kulcsot, melynek segítségével azután, a még szükséges gyakorlati évek hozzávételével, a hazai jog ismeretéhez juthatnak. Idézi Decsi Csimor Jánosnak, a ki Debreczenben is tanult, a természeti jog nagy jelentőségét feltüntető gyönyörű szavait. Megjegyzí, hogy Hugo Grotius, ki a tétéles törvényektől független, az ész örök szabályain nyugvó jogtudomány eszméjét honosítá meg a tudományos világban, még csak tíz éves volt akkor, mikor a magyar bölcsész az észjognak ezen apologiáját a confessiók magasztos hangján már hirdeté.

Adataink szerint Szilágyi T. István a természeti és népjogot először kezdte főiskolánkban az etikától elkülönítve előadni 1742. évben, a nagy szervező: Maróthi idejében. De már Szilágyi halálával a régi állapot áll vissza. Sárváry Pál rektor 1797. évben, tehát négy évvel később, hogy Patakon az első jogtanár, a nagyhirű Kövy Sándor tanári székét elfoglalta, a practicus okosság kritikáját, a tiszta és alkalmaztatott morált tanítja és a természeti just „rövideden.“ 1798. évben Lengyel József adja elő a moralis philosophiát, a természet és nemzetek jussát és a politikát, de az első esztendő diákoknak, tehát nem joghallgatóknak, hanem bölcsészeknek. A jogtanítás terén a főiskolában döntő lépés történt az egyh. kerület 1796. okt. gyűlésén; pár év mulva, 1800. márczius 30-án, nálunk is elfoglalja székét az első jogtanár: Széplaki Pál. Ezután „a tudományok újabb rendjére“ vet világot a beköszöntő beszéd. Széplaki hallgatói voltak a togátusok közül azok is, a kik a theologicus cursust elvégezték. De a joghallgatóknak is megfelelő theologiai képességet kellett szerezniök a kor felfogása szerint. Menti azokat, a kik az örökké emlékezetes 1797. évi ápr. 25. e. ker. gyűlés 29. szám örökké emlékezetes ezen rendelése után: hogy tiszteletes prof. uraimék a közelebbi május 1-ső napján kezdődő iskolai esztendőttől fogva átaljába mindenféle tudományokat magyar nyelven tanítsanak — újra a „deák nyelv“ felé hajoltak. Méltatja Budai Ésaiás érdemeit a század elején létrejött tanulmányi rendtartások létrejövetele körül.

Az e. ker. szigorú felügyeletet tart a tanulók felett, de rajtuk kívül még a tanárok működését is figyelemmel kíséri. Széplaki működéséről egy jelentés az elismerés meleg hangján szól. De Széplaki nemsokára betegeskedni kezd, 1810. okt. 4-én elhal s 5-én d. u. 1 órakor a péterfiak

temetőbe neje mellé temettetett 8 nap mulva ennek halála után.

Madarász Dobrossy János, a második jogtanár 1813. novemb. 4-én állítottatott hivatalába, ki 1839. ápr. 24-én halt el. Benne főiskolánk egy hű és szorgalmas oktatót s ezen anyaiskola javáért szíves ragaszkodással buzgott érdemes férfit vesztett el — a mint az e. ker. gyűlés j. könyve szól.

A legnagyobb elismeréssel szól a beszéd Sárói Szabó István városi tanácsos nagy alapítványáról s az 1839. évi ápr. 14-én tartott debreczeni egyháztanácsí ülésről, mely alkalommal a jogtanítás terén fenforgó s mindinkább súlyosbodó bajok feltárva lettek. Ily körülmények között a Dobrossy halála után megválasztott Jakab Mihály táblabíró s biharmegyei levéltárnok a választást nem is fogadta el.

A beszéd érdekes episodja volt az 1841. májusi egyh. ker. gyűlés azon jelenete, midőn br. Vay Miklós segéd főcurátor a nagytevékenységű és emlékü Péchy Imre halálát bejelenté. Ez alkalommal az e. ker. főjegyzője Szoboszlai P. István e szavakkal fordult báró Vayhoz: Foglalja el már most egészben Nagyságod, ki mellett eddig segédként állott, a boldogultnak főgondnoki helyét, vegye vállaira egyetemes terhét, melyet mi tisztünk szerint közremunkálással könnyíteni óhajtunk. Az pedig, kitől egyedül jöhet áldás, kegyelem, segítség, adjon Nagyságodnak a teher hordására erőt, béketürest, tartós egészséget, s cselekedje azt, hogy Nagyságodat is, mint dicsőült elődjét most, oly hosszú szolgálat után s oly későre sirassa majd egykor hálás közönségünk, a haza, az emberiség!

Az áldást meghallgatta Isten, — szólta az igazgató emelkedett hangon. Péchy életének 88-ik évében mult ki 40 évi munkálkodás után, egyházkerületünk akkori segéd főgondnoka pedig 91-ik életévét elhagyva ma is él s egyházunk szent ügyének szolgálatában már a 70-ik évet tölti, mindnyájunk elismerésétől és kegyeletes hálájától körülvéve. Adja Isten, hogy még sok év mulva — sirassuk meg!

Az 1846. év meghozta a várva várt második jogi tanszéket is, a május 13. jkönyvben Buzás Pál már mint politices professor említettik, bár később foglalta el hivatalát.

Az absolut idő bajainak esetelése után ekkép folytatta: Az absolut kormány egyházi és tanügyi politikája hajótörést szenvedett. A szeptemberi patens roncsai között elmerült a csalatkozhatlan kormány nimbusa is. Rövid idő mulva a külpolitikai eseményeknek reánk nézve kedvező fordulata állt be. Az események

új fordulatát követő hatás az iskolaügyre is elmaradhatatlan volt. Az 1860. novemb. 20-iki tanácskozmányban ki lőn jelentve, hogy — miután az ország előbbi alkotmányos életébe visszalépett, — az akadémiai tanfolyamban a magyar jogi tudományoknak is taníttatniok kell.

Az átmenettel járó bajok vannak azután feltüntetve, majd az alkotmányos korszakkal együtt járó fellendülés, újalkotás, előrehaladás korszaka azon időpontig, midőn a debreczeni főtanoda jogi és államtudományi szaka, a magyar kir. vallás és közokt. miniszter 1875. július 11-én kelt 15720. számú leirata s az erre következő e. ker. határozat alapján teljes jog- és államtudományi karrá alakult át, hat rendes és három bölcészeti tanárral.

A határkőhöz értem, — ugymond — melynél történeti visszatekintésem véget ér. Az ekkép alakult új tanárkar s ebben azok is, kikkel ritkuló sorunk azóta kiegészítést nyert, menyiben felelt és felel meg kötelességének, e fölött — úgy vélem — nem a jelen percz van hivatva ítéletet mondani.

Az akadémiai hallgatóságához intézett befesző szavait egész terjedelemben közöljük.

Legyen megengedve, hogy a fentebbiekből az önök részére vonhassak le némi tanulságot, szeretett akadémiai hallgatóság!

Láthatják, hogy a mai virágzó jogakadémiának, pár év mulva száz év előtti keletkezése, kicsiny kezdetre vezethető vissza. Komolyan csak is a jogtanítás megkezdéséről lehet szólanunk. Intézetünk történetében szintén a bibliai mustármag gyönyörű hasonlata nyert megvalósulást. Hitfelekezettünknek az egyház, az iskola iránti buzgósága, áldozatkészsége alkotja meg az új intézetet, győzi le az eléje gördített akadályokat. Bancroft, az amerikai nagy történetíró, a congressus által Lincoln emlékére rendelt emlékűnnepen beszédét e szavakkal kezdé meg: „Az emberek ügyeit Isten vezérli, ez épp oly igaz, mint bármely igazsága a természettudomány-nak.“ E mondással kellett volna nekem is megkezdenem Önökhöz intézett szavaimat: „Az emberek ügyeit Isten vezérli.“ Ime láthatják szeretett hallgatóink! támasztott Isten közöttünk is férfiakat, kik vezéreink legyenek. Ő gyújtotta meg az alapítók és jótevők szívében a lelkesedés szent szikráját, hogy áldozataikkal tegyék lehetővé az új intézetnek s vele együtt anya-iskolánknak is fennállását, virágzását, áldásos működését. Az a gondolat, mely a reformációtól kezdve tanügyi rendszerünkben uralkodó volt, hogy az egyháznak a lelkészek és tanítók képzéséről való gondoskodás képezi fő, mondhatni egyedüli feladatát: később kielégítőnek nem

bizonyult, s a zsinat-presbyteri egyházalkotmány alapeszméinek meggyökerezése, a világi, különösen pedig a közhivatali pályára lépő ifjaknak a theologiai s bölcészeti műveltségtől ha nem is idegen, de mindenesetre különböző szakszerű kiképzésére fordítá a figyelmet, mely csak erősbülést nyerhetett a nagyszombati egyetem jogi facultásának szervezése, különösen pedig a vidéki jogakadémiáknak királyi rendeletre, illetőleg főpapi alapításra visszavihető előállása következtében.

De mindezek meggondolása kötelességeket ró önökre, szeretett hallgatóink, minden kivétel nélkül, melyeknek ha meg nem felelnének, hiába hordták volna össze a köveket e szentelt falak felállításához sirjaikban is áldott elődeink; hiába volna akkor nekünk tanároknak minden igyekezetünk s példaadásunk a kötelességek hű és lelkiismeretes teljesítésében; hiába neveznök Önöket a haza, az egyház reményeinek, mert ezen szép elnevezésre nem volnának Önök érdemesek. Iskolai törvényeink szelidebbek, mint a régiéek voltak, mert szelidebb kor szülötteihez szólnak; de bizonyára az önbecsülés és öntevékenység létezését föltételező legszabadabb iskolai intézmények sem hozzák meg áldást-hozó gyümölcseiket a szabadsággal visszaelő érdemtelen egyének kezében. Önök, kik a gymnasium küszöbét most lépték keresztül, el ne veszítsék a szabadabb légkörben, melybe most jutottak, az idealismusnak azon himporát, melyet érdemes tanáraik tanításaiból annyi időn keresztül, legszebb életkorukban, oly sok fáradsággal szedegethettek össze; ne vesztegessék el könnyelműen azt, hanem használják fel azon kincset öntudatos tevékenységgel az új tanulmánykörben is, melyet már életpályául választottak magoknak, bizonyára nem kevés lelki tünődés után. Önök pedig, kik maholnap már az élet küzdterére fognak lépni: küzdjenek és fáradjanak a gyűjtött tudománykines megtartása s a még megszerzendők növelése körül azon lelkesedéssel, mely fajunkat jellemzi, de egyuttal az akarat azon cultusával, mely az angol nemzetet az ismert világ minden részében uralkodóvá tette. Az iskola csak az utat mutatja meg a boldogulásra; de boldoggá nem tehet senkit. Mi tanárok csak feltárjuk Önök előtt a hit és a tudomány kincseit — pedig meg van mondva, hogy a véges élet viszonyai között csak ez a kettő boldogíthat — de ezen kincseket Önöknek magoknak kell nagy fáradsággal kiküzdeniök. A tudomány azon igazságait, melyeket tőlünk hallanak, csak kulcsul tekintsék az önképzésre, a felmunkálásra, hasonlóan a méhhez, melyről Baco, a nagy bölcész, azt jegyezte

meg, hogy az a virágokból gyűjti ugyan anyagát, de csak azért, hogy azt önerejével dolgozza fel s alakítsa át. Legyenek egyházunknak hű tagjai mindnyájan, nem csak az iskola falain belől, de majd ha kilépnek, az életben is; de nem vakbuzgósággal eltelve, mely a történelem tanúsága szerint annyi romlásnak volt okozója az emberek között, s bomlasztólag hatott társadalmakra s államokra, hanem áthatva azon türelemtől és szeretettől, mely Idvezitőnket minden vallásalapítók fölé, utólérhetetlen magasságba: az Isten jobbára emelé. Ha a hit bennünket, egy haza gyermekeit egymástól elszakasztott is, egyesítsen minden ellenkező emberi tanítmány daczára a szeretet; fűzzön össze bennünket az a magasztos gondolat, hogy egy hazának vagyunk polgárai, a kiknek sirja fölött, ha halotti tort ülne a gyűlölet, vagy a pártoskodás: a magyar cultura romjain idegen népek ütnék fēl sátraikat. Legyenek tehát jó honfiak, buzgó apostolai nemzetiségünknek s ezzel együtt nyelvünknek is, melyről Széchenyink, „a legnagyobb magyar,“ akkép nyilatkozott egykor, hogy ezzel mindent elérhet a magyar, e nélkül ellenben semmit.

Végül hozzátok szólok bátorítólag szeretett hallgatóink, kik kevésbé szerencsés külső körülmények között léptetek a tudományos pályára s nélkülözéseknek vagytok kitéve fáradságos tanulmányaitok között is. Bizzatok ti is. Ha az élet sokszor meg is feledkezik a szegényről, ha még oly tehetséges is, az iskola nem ily mértékkel bir. Tudjuk, hogy sokan vagytok, kik segedelemre szorultok; de tudhatjátok, tapasztalhattátok azt, hogy ez a jóságos édesanya, tehetsége szerint, nem szokta töletek segedelmét megvonni. Csak szorgalmatok ne lankadjon, s el ne feledjétek azon intelmeket, melyeket szülőitek könyes szemekkel intéztek hozzátok a bucsuzáskor. Munkálkodjatok! . . . S gondoljatok a nagy emlékű báró Eötvös Józsefnek azon szavaira, melyeket Kőlcsey Ferencz felett mondott emlékbeszédében intézett épen a lelkes ifjúsághoz: Nézzétek életét s legyen tiszta képe fenséges példa előttetek; nézzétek őt, az árvát, a szegényt, a gyengéledőt, s tudjátok meg: őt hazájának szent szeretete vezérlé ily magasra s közöttetek senki sines, ki dicsőn nem ragyoghatna, mint ő, ha keblét e tiszta láng tölti el.

Nemesebb lélek biztatóbb szavaival nem végezhetném hozzátok intézett beszédemet, szerett hallgatóink.

Kövessétek! . . . . .

Egyházkerületi lelkészértekezlet.*

A szatmári egyházmegye aug. 29-ikén F.-Gyarmaton tartott lelkészi értekezlete elé indítványt terjesztettem, mely szerint kezdjen akeziót értekezletünk egy tiszántuli egyházkerületi lelkészi értekezlet összehívása tárgyában; szólítsa fel a testvér egyházmegyék lelkészeit egy Szatmáron, vagy Nagy-Váradon tartandó értekezleten való megjelenésre, tehát oly városban, hol a hatalmas klérus ellenében súlyt kell adni a református egyház érdekeinek. Ezen egyházkerületi értekezletnek leendő feladata szervezni az országos lelkészi értekezleteket.

Ez indítványt a f.-gyarmati értekezlet elfogadta, hanem annak kivételére oly módozatokat ajánlott, hogy azok elfogadása által az indítvány eredeti intentiója változást szenvedett volna. Nevezetesen kimondta, hogy az egyházmegye által fölterjeszti az indítványt az egyházkerületi közgyűlés elé, hogy az egyházkerület hívja fel nyilatkozatra az egyházmegyéket: óhajtják-e, akarják-e, hogy megalakuljon nálunk is az egyházkerületi értekezlet? majd ezen véleményekhez képest tétetik meg a további intézkedés.

A szatmári egyházmegye szeptember 11—12-ikén tartott közgyűlése azonban a tárgyalás nagy száma s fontossága miatt, két napi fásasztó tárgyalás után, a gyűlés vége felé vette volna föl ez indítványt, s tekintettel a kimerült figyelemre, én magam kértem annak elhalasztását, annyival inkább, mert úgy voltam s vagyok meggyőződve, hogy a megjelölt egyházhatósági úton vagy czélt nem értünk, vagy évekre hátra vettünk. Szerintem a lelkészi értekezleteket egyházkerületi s egyházmegyei hivatalos úton kierősokolni nem lehet. Szükségünk van igenis az egyházi hatóságok jóindulatú támogatására, de azt megnyerhetjük, ha értekezleteinket az egyházmegyék s az egyházkerület hatóságainak bejelentjük s szerető gondjaiba ajánljuk. De hogy a hatósági forumok között most fel-majd lecirkuláltassuk az ügyet — ez czéltévesztett dolog.

A tiszántuli egyházkerület a 70-es években több ízben felhívta az egyházmegyéket a lelkészi értekezletek megalakítására, szervezésére, — eljött volna hát az ideje, hogy azok mindenik egyházmegyében szerveztessenek, s ha néhány egyházmegyében szerveztettek, mi sem állja útját annak, hogy ezek egy közös, ugynevezett egyházkerületi értekezletet tartsanak.

Az indítványt én úgy formuláztam, hogy a szatmáriak hívják fel a testvér egyházmegyék értekezlet elnökeit, egy közös értekezlet tartására, és pedig minél előbb. Ha a f.-szabolcsi, debreczeni, n.-bányai szomszéd egyházmegyék lelkészei elfogadják az indítványt, együttesen hívják meg még ez őszön a kerület lelkészeit Szatmárra, vagy Nagy-Váradra közös értekezletre. S én most is a mellett vagyok, hogy ez az út lesz a legrövidebb, mely célhoz vezet. Ha Lukács Ödön, Dávidházy János, Bencsik István, Szarka Boldizsár esperesek, mint értekezlet elnökök, s Tóth Sámuel, Balogh Ferencz, Csiky Lajos tanárok, mint értekezlet tagok aláírnak egy meghívót s csak a hírlapok útján is kitűzik a határnapot — én hiszem, hogy kerületünk

* Felhívjuk e cikkre, főként az abban említett nagyt. esperes urak figyelmét. Hivjanak össze bennünket minél nagyobb számmal a f. évi nov. 1-én kezdődő egyházker. közgyűlés alkalmával értekezletre, s tegyék meg az előzetes lépéseket egy egyházker. lelkészi értekezlet megalapítására. Jöjjen be ezen gyűlésre B. K. barátunk is, s bizonyára leszünk többen, kik szép tervének megvalósításában őt legjobb tehetségünk szerint támogatni fogjuk. Csiky Lajos.

lelkészei sietve sietnek megjelenni a hívó szóra, mert lehetetlen szükségét nem érezni annak, hogy a változott viszonyok között reánk, református lelkészekre sok és fontos teendők várokoznak.

Közeledik az egyházkerületi közgyűlés ideje. Ott majd találkozni fognak azon kiválóbb lelkésztársaink, kikre mi bizalommal nézünk s kiktől méltán várhatjuk a zászlóbontást. Kérjük őket, tűzzék ki a zászlót kerületünkben. Az erdélyiek már megelőztek bennünket. Ott Szász Gerő bontotta ki a zászlót s csoportosult körülte Erdély papsága. Bízunk kerületünk lelkészeiben, hogy erős hadsereggé tömörül egyházunk féltett érdekei körül.

Részletekről most nem szólok, nem jelzem az értekezlet tárgyait sem. Ha majd ez indítvány illetékes körökben visszhangot kelt, leszek bátor e helyen elmondani nézeteimet teendőikről.

Biki Károly.

KÖZÉLETÜNK.

A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye f. hó 21-én tartotta őszi közgyűlését N.-Váradon Szabó Károly esperes és Ritoók Zsigmond esperes elnöke alatt.

A gyűlés lefolyása a következő volt: Esperes imádsága után felolvastatott a terjedelmes esperesi jelentés, mely szerint az egyházmegyében az ev. ref. lelkék száma 47,892. A múlt évben születtek száma: törvényes 1902, törvénytelen 243, együtt 2145. Meghaltak száma 1811. Házasság kötött ev. ref. vallásuk közt 421, vegyes házasság 69. Áttértek 45-en, kitértek 66-an.*

Tankötelesek száma 6—12 évig 6006. Ezek közül iskolába jár 5797. Egy évi kegyes adományok és hagyományok összege 6259 firt 2 kr. Az egyházmegye egyházaiban — kivéve egy helyet — béke honol, úgy a belhivatalnokok, mint a hívek között.

Kapcsolatosan jelenti esperes, hogy a N.-Váradon felállítandó felsőbb nőnevelő-intézet részére a bihari egyházmegye egyházai és lelkészei ez ideig 3318 firt segélyt jelentettek be, a mi örvendetes tudomásul vétett. Beterjeszti továbbá a stoláris és anyakönyvezési lelkészi jövedelmekről szóló kimutatást, valamint a lelkészi és tanítói fizetések újabb felbecsüléséről szóló jelentését. Mindezek tudomásul vétettek s az esperesi jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetni rendeltetett.

Ezután olvastatott a szavazatbontó küldöttség jelentése az egyházmegyei egyházi jegyzőre elrendelt szavazásra vonatkozólag, mely szerint egyházmegyei jegyzővé általános szavazattöbbséggel Sulyok István egyik n.-váradai lelkész választatott; nevezett lelkész a szokásos esküt e gyűlés színe előtt azonnal le is tette.

Ekkor kerültek tárgyalás alá a folyó ügyek s rövid vita után gyorsan intéztettek el a következő tárgyak:

Egyházmegyei ügyész jelentése a mező-telki lelkészi legelő s a nagy-tótfalusi iskolabérlet behajtása ügyében tudomásul vétett.

A bihari egyháznak templom és torony javítási és átalakítási költség kivetése megengedett. A paptamási lelkészválasztás helybenhagyott. Karácson Imre k.-n.-révi missió lelkész évnegyedes jelentése tudomásul vétett.

* Elégé aggasztó jelenség; óhajtának tudni az okát, mert ily abnormitás csak különös okok miatt fordulhat elő. Szerk.

tit. Nánássy Imre mező-telki lelkész felterjesztése a lelkészek és tanítók megyei útdója ügyében az egyházmegyei ügyészhez véleményadás végett áttétetik.

Csökmőnek beltelkes háza eladása engedélyeztetik. K.-N.-Révnek a lelkészi lak kibővítése helyben hagyott. A kisdudvari magyar-kakucsi egyháznak a templomépítés végett való segélygyűjtés iránti kérelme pártolólággal felterjesztetik fel az egyházkerülethez. A furta lelkész és iskolaszéki elnök panasza a közigazgatási hatóságok iskolaügyünkbe való illetéktelen beavatkozása miatt az alispánhoz felterjesztetik stb. stb. Érdekesebb vitát a folyó ügyek között csak a lelkész-gyámoldai alapszabályok tervezett módosítása idézett elő. Az alapszabályok többféle módosítása elfogadtatott, de az egyetemes lelkész-értekezlet által ajánlott azon szakasz, hogy a hivatalukból fegyelmi elmozdított lelkészek nejei és gyermekei a gyámdíjat ne élvezzék, hanem befizetett járulékaik 75%-ával végkielégíttessenek, hosszas és szenvedélyes vita után elvetetett, s kimondatott, hogy a gyámdíjat az ilyen lelkészek nejei és gyermekei is élvezzék.

A délutáni gyűlésen többféle választások eszközöltek. Ezek között érdekesebb volt a k.-n.-révi missió lelkészválasztás, mely az egyházmegyei tanácsbírói kar s 12 k.-n.-révi egyháztag által ejtetett meg titkos szavazással. A kijelölt 5 lelkész közül általános szavazattöbbséggel — 24 közül 20 szavazattal — Karácson Imre eddigi ideiglenes missió lelkész választatott meg.

Lelkészelölő tagokul újabb egy évre Bíró János és Nádudvari Lajos lelkész s Kis Elek világi, egyházkerületi képviselőikül pedig ujjalag Bíró János és Kis Elek választattak meg.

Ezután egy tanító fegyelmi ügye tárgyalatott, s ezzel a gyűlés végett ért.

Körösvölgyi.

A máramaros-ugocsai egyházmegye őszi közgyűlése.

Egyházmegyénk e folyó hó 26-án Tisza-Ujlakon tartott közgyűlését, nem a tárgyalásra került dolgok változatossága és fontossága, hanem a tiz éves ciklusra megválasztott tisztikar székfoglalása s különösen ennek keretében a távozó gondnok búcsúja, s az új világi elnök első szereplése tette széppé, nevezetessé, és egyházmegyénk történetében maradandó emléküvé. S épen ezért úgy vélem, miszerint nem esik az tudósítói feladatrom rovására, ha ez alkalommal melőzőm az apróbb események elintézésének felsorolását, — hiszen az egyházmegyei számvevőszék melőbbi felállításának kimondásán kívül, a többi tárgy nagyon is helyi érdekű, — hanem szorítokozom ama szép és lélekemelő actus halvány ecsetelésére, a mint az egyházmegyét, 22 éven át lánglelkének teljes erejével, s példás ügybuzgalmával szolgált gondnokának, Várady Gábor úrnak búcsúja, s a helyébe ültetett világi elnöknek beigtatása lefolyt. Hiszen ez a jelenet olyan hitet erősítő, olyan reményt keltő volt, hogy ezt egyházmegyénk Cliojának oda kell feljegyezni, „a hol boldog nappjai feljegyezve vannak.“ Joggal megkövetelheti ez, hogy közgyűlésünk jegyzőkönyvén kívül a nyilvánosság valamely más organuma útján is napvilágot lásson, s szolgáljon a jelen kor örömeire és büszkeségére, s a jövő nemzedék buzdítására.

Esperes úr buzgó imája, s gondnok úr szép megnyitó beszéde után, az egyházi főjegyző felolvasta a múlt gyűlés által elrendelt szavazás következő eredményét. Megválasztattak: esperesnek Csernák István, gondnoknak Szöllősy Antal kir. tanácsos. Egyházi tanács-

birák lettek: Ladányi Pál viski, Bíró Lajos n.-szöllősi, Bikki Ferencz gyulai, Sárkány Lajos fekete-ardói, Tegze László fertős-almási lelkészek. Világiak: György Endre földbirtokos, Szentpáli István ugocsa alispán, Főríz István bökényi birtokos, Horváth Menyhért huszti ny. járásbíró, Erdő Imre técsői ügyvéd. Jegyzők: Bikki Ferencz gyulai lelkész, Darabánth Gusztáv m.-szigeti vallásnár, dr. Tóth Jenő ugocsamegyei számvevő és Krüzsely Bálint m.-szigeti jogtanár lettek.

E választás eredményének kijelentése után *Várady* Gábor bucsuzott el az egyházmegyétől. Hogy milyen volt ez a búcsú, azt az én toltam ecsetelni nem képes. A ki őt valamikor beszélni hallotta, az ismeri, hogy ő egyike nemzetünk Demosthenesének, kinek ajakáról méznél édesebben folyik szó. Így folyt most is. Búcsuzott tőlünk, — kiktől maga kérte, hogy agg napjai terhét könnyítendő, ifjabb erőre bizzuk az egyházmegye kormányát. Örömmel távozik — ugymond, — mert utódjában a jövőt illetőleg teljes garanciát lát s miután az egyházmegyére, protestáns egyházunkra s édes hazánkra az ég legjobb áldását kérte, testvéri csókja után az elnöki széket utódjának adta át.

Szöllősy Antal, kit ismert vallásossága, lángoló ügyszeretete s lázas tevékenysége elismerésül ültetett, a hiteős Csebe-Pogányok, Nagy-Idaiak, Szentpáliak és Telekiek örökébe az egyházmegye nagy többségének bizalma, szép és lendületes beszéddel foglalta el helyét. Programját ime rövid szavakban jelzé: „fényes ígéretek nem teszek, az akarok lenni a jövőben is, a ki eddig voltam: egyházam s vallásom hű fia, s a tettek embere.” — A lelkes éljenzéssel fogadott beszédet ezután azzal folytatá, hogy az egyházmegye gyámpénztárába egy ezer pengő forintos alapítványt tett. — Szegény egyházmegyénk, mely lelkes, de szerény körülmények között élő fiaitól még ilyen jelentékenyebb segínyt nem kapott, egész elbűvölve fogadta új vezetője e nemes lelkűségét s boldog érzelmek s fényes remények hatása alatt üdvözlé új gondnokát s azon édes hittel folytatá tanácskozásait s oszlott annakutána szét, hogy a böles *Mózes* után lelkes *Jósue* vezérli, itt a széleken már-már idegenben élő, nagyhivatású kis egyházmegyénket, az óhajtott és kiérdemelt Kánaán felé.

Lám, lám, . . . „a szomorú fűznek is van virága”, a szegény egyházmegyének is van öröme. Ilyen a gondviselés munkája, mely áldólag működik a kicsinyek felett is!

Működjék továbbra is, — ezt kérjük mi imádságunkban, megtoldva azzal, hogy egyházmegyénk buzgó elnökségét s kipróbált tisztikarát tartsa meg a jó ég egyházunk s hazánk boldogítására igen soká?

Máramaros-Sziget.

Szikszy Zoltán,
ev. ref. lelkész.

Mit akar Szatmár?

E czim alatt Biki Károly lelkésztársam e lap közelebbi 38-dik számában egy cikket közölt, melyben híven adja ugyan elő egyházunk szándékát, hogy az üresedésben levő egyik lelkészi állást 10 év tartamára betöltetlenül óhajta hagyni; de nem tanúsít hasonló hűséget és gondosságot azon helyzet és viszonyok ismertetésében, azon okok felsorolásában, melyek a nevezett egyházat ezen óhaja valószínűsítésére készítik, sőt ez idő szerint kikerülhetlenül reá utalják; jóllehet azok részint a szatmári egyházmegyei közgyűléshez beterjesztett kérvényben, részint a közgyűlésen történt felszólalásokban

tűztesen kifejtve és megvilágosítva voltak, s egyházunk tanácsa még azon figyelemmel is volt, hogy az óhajta indokait csoportosító kérvényt kinyomatva, a gyűlés alkotó tagjai közül számosaknak — s közöttük épen cikkkirónak is — eleve megküldötte.

En úgy gondolom, hogy ama kérvény alapján, melynek egy példányát im itt küldöm a tisztelt szerkesztő urakhoz, más világításban állítható az ügy egyházunk közönsége elé. Maga a kérvény benyújtása pedig, s annak végén kifejezett azon tiszteletteljes kérelem, hogy szíveskedjék azt a nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés ajánlólag felterjeszteni a főtisztelű egyházkerületi közgyűléshez, egyenes czáfolata azon megvádoló állításnak, mintha a szatmári egyház önkormányzati jogköréhez tartozónak ítélte s állította volna bármikor a fenforgó fontos ügyben való végérvényes határozathozatalt. Egyházkerületünk s alkotmányunk ismeretének ábecéjénél volnánk még csak, ha ezt sem tudnánk.

Fölszólalásomnak célja az, hogy részint kiegészítsem, részint helyesbítsem cikkkirónak az ügyre vonatkozó közléseit, miután én is igen fontosnak tartom, hogy úgy az egyházkerületi közgyűlés, mint e lap útján egyházunk közönsége is ismerje meg a kérdést, mielőtt az, az illetékes hatóság előtt döntés alá kerülne.

A szatmári egyházban a legutóbbi kimutatás szerint 4669 a lelkek száma, a vele egy ugyanazon várost képező s egyetlen utca köze által elválasztott Sz.-Németi testvér-egyháznak lélekszáma pedig 3695, együtt 8364.

Igaz, volt idő, még a kurucz-labancz-féle pusztítások, Szatmár feldulatása, lakosainak a városból a szatmári hegyre való kiköltözése előtt, midőn magának Szatmárnak három református lelkésze is volt, egy a Hochstadtban, mely ma túl a Szamoson hostánczi lanka név alatt mezőbéli birtokot képez, másik a várbeli templomnál, melynek dombján a róm. kath. kálváriatemplom áll s környéke ma a jézsuiták tulajdonát képezi, a harmadik pedig a szorosabban úgynevezett szatmárvárosi templomnál; de ez az idő már egészen a történelmi multba esik. A mint a város lakossága a szatmári hegyről visszaparancsoltatott régi lakóhelyére s itt magát ismét berendezte, egy-egy lelkészi állást tartott fent Szatmár is, Németi is egész az 1805-ik évig, midőn egy más helyre megválasztott s nagyon kedvelt ifju káplán megtarthatása céljából, akkori öreg papja hivatali javadalmának ketté osztásával és még némi pótlással, fölállította a másik lelkészi hivatalt, s az egyházi felsőbb hatóság hozzájárulásával megválasztotta második lelkészéül ama kedvelt segédlelkészt, Inczedy Józsefet az 1805-ik évben.

Ettől fogva két lelkésze van Szatmárnak mind a mai napig, illetve a néhány hóval ezelőtt elhunyt agg lelkésztárs Berky István haláláig, s bár kétségtelen tény, hogy fölvetett a gyülekezetben a kérdés, hogy két jól díjazott segédlelkészi állás szervezésével az egyik lelkészi állás végleg szüntessék meg, s javadalmának egy részéből, abból t. i., mely a szervezendő egyik kápláni állás fizetésére nem fordítatik, az egy lelkészi fizetés, a kor követelményeihez képest, a tisztességes megélhetés és az állásnak a szatmári viszonyok által követelt reprezentálhatása érdekében följavíttassék: de ezen eszme végkép el lett ejtve, midőn a gyülekezet vezéregyéniségei örömmel tapasztalták, hogy a gyülekezet híveinek jelentékeny része becsületkérdést csinál a két lelkészi állás állandó fentartásából, s nem akarja buzgósága fogyatékoságának rovására iratni, hogy ne óhajtaná és mostani nyomasztó anyagi viszonyainak rendezésével majd később ne tudná a kor követelményéhez képest

fontartani azt a két lelkészi hivatal, melyet elődei alapítottak. Azon föltevésnek tehát, melynek némelyek az e. m. közgyűlésen is aggodalmas kifejezést adtak, mintha az egyik lelkészi állás ideiglenes megszüntetése majd a végleges megszüntetést vonhatná maga után, hathatós czáfolatául szolgál maga a gyülekezet közérzete, mely a két lelkészi állás fentartása mellett lelkesen buzog, s melyet minden egyházát igazán szerető ember csak örömmel vehet tudomásul, mert forrása a nemes becsvágy és a gyülekezeti jó hírnév fentartása körüli érzékenység.

Egy ily gyülekezet kiváló elemekből álló tanácsa és közgyűlése tehát ugyan miként határozhatta el teljes egyhangúsággal, hogy a szóban forgó kérelmet a felsőbb egyházi hatóságokhoz beterjeszse? Alakoskodást komoly férfiakról, s mi több: erkölcsi testületekről nem föltételezhetvén, vajjon nincsen-e ebben következtelenség?

Nincs benne következtelenség, sőt azon a *helyzettel számot tevő komoly megfontolás eredménye ama kérelem fölterjesztése, mely a máért, vagy inkább a manak látogatásáért, nem akarja, nem meri kockára tenni és veszélyeztetni a holnapot, a következő egész jövőt.*

Elmondta, úgy odavetőleg, Biki Károly kartársam, a szatmári egyház által fölhozott indokául a benyújtott kérelemnek, hogy az egyházat, a római katolikus püspöki székhelylyé tett városban majdnem egy századon keresztül folytatott küzdelem, közművelődési versenyintézetek alapítása és fentartása, fejlesztése vérszegénység tette, de nem mondta el, nem ismertette közelebről, hogy milyen foku ez a vérszegénység. Az ellenérvek felsorolása közben elmondá, hogy most már, ha a kiegészített főgymnasium megnyeri, a miért folyamodott a fentartó testület, az államsegélyt, a szintén kiegészített elsőrendű hat osztályú leányiskolát pedig a főtiszteletű egyházkerület vette pártfogása alá és támogatja, mentesül Szatmár a teher alól; de figyelmen kívül hagyta, hogy ezeket a segélyeket azok a rendkívül fokozott igények teszik kikerülhetlenné, melyeket nemcsak az állam, de egyházunk főhatóságai is a jelzett színvonalu fi- és leánynövelő intézetek irányában támasztanak, s a versenyképesség szempontjából támasztaniok is kell, mind a mellett is azonban, azok a részint már birt, részint kérelmezett s megnyerni remélt segélyek birtoka *egyetlen fillér terhet sem vesznek le sem a szatmári egyháznak, sem Szatmár városának, sem a szatmári protestáns egyháztagoknak vállairól*; mert előttem viágos, hogy a nevezett intézetek fejlődése, kellő színvonalon tartása érdekében a protestáns buzgóság által meghozni tartozott áldozatok a jövőben sohasem kevesbednek, hanem — ha változik e részben a helyzet és arány — mindig inkább szaporodni fognak.

A mi pedig azt a vérszegénységet, vagy képes beszéd nélkül szólva, a szatmári egyház anyagi helyzetét illeti, feltüntette egyházunk kérvényében, az esperesi jelentés adataira támaszkodva, hogy 65 gyülekezetből állván egyházmegyénk, épen azon nemes missiónál fogva, melyet gyülekezetünk, országos egyházi közérdekből fentartott kultur-intézetek irányában nagy idők óta betölt és híven teljesít, *a mi egyházunk adóssága jóval meghaladja a többi összes 64 gyülekezet adósságának összegét.*

Ily helyzetben nem lehet kicsinyelni azon aggodalmat, melyet egyházunk tanácsa és közgyűlése táplál azon esetre, ha ezen adósság-teher a lelkészi állás azonnal leendő betöltése esetén, még újabb 10,000 forinttal súlyosodik egy új lelkészlak előállításának kikerülhetlen szüksége folytán.

Czikkiró elég gyakran fordul meg Szatmáron, látja, hogy az egyik lelkész számára, egy a gyülekezethez és az építkezés tekintetében is szépen fejlődő városhoz méltó tisztos — vagy ám mondjuk — díszes lakást emelt az utóbbi évek folyamán és mégis azt írja kicsinyelve, hogy „most egy lelkészlak kitartozása vagy újraépítése miatt“ stb. stb.

Azt tehát beismerni látszik tisztelt kartársam is, hogy abba a lakásba, melyből boldogult kartársam 51 évi benne lakás után kihalt, egy megválasztandó új lelkészt beköltöztetni nem lehet. Valóban nem tehetné ezt a gyülekezet sem önmagára, sem arra és állására való tekintetből, kit választásával megtisztel. Már most, hogy esnék annak az új lelkésznek, ha — kikerülhetlen lévén az építkezés — az ő részére és családja részére legalább is egy oly tisztos, díszes lakást nem emelne a gyülekezet, mint a milyennek használatában a másik lelkész majdnem egy évtized óta van? Oly gyöngédségi kérdés ez, melynek csak két megoldási módja van, t. i. vagy újabb 10,000 frt adósságcsinálással egy a meglevőhöz hasonló lelkészlakot építeni, vagy időt adni, módot nyújtani a gyülekezetnek, hogy részint az ideiglenesen megszüntetendő lelkészi javadalom összerakosgatásával, — részint annak a buzgóságnak kihasználásával, mely a második lelkészi állást minél kevesebb ideig akarja nélkülözni, tőkét gyűjtsön az építkezésre s óhajtott céljának valóítására.

Több ízben hallván már czikkiró kartársam ellenérveit, szinte képzelem, hogy ilyenformán czáfol:

Hát annak a Szatmárnak, mely csak a közelebbi években — igaz, hogy a vidéki gyülekezeteknek s az ország távolabbi protestáns egyházainak is részben való hozzájárulásával — 60 ezer frtot haladó összeget tudott összegyűjteni gymnasiuma kiegészítésére, kiépítésére, végkép kifogyott a buzgósága? Aztán meg mire való az egyházi adó kivetés? Az a hivatkozott 82%, vagy az 1894-ik évre előirányzott 88% községi pótdadó, csekélység azon 2—300% egyházi adóhoz képest, melyet némely vidéki gyülekezet egyháza, iskolája, lelkésze, tanítója fentartása céljából viselni kénytelen.

Biztosíthatom tisztelt kartársamat, hogy egyházunk híveinek lelkében nem apadt meg a buzgóság, áldozatkészség ere, mert csak a legközelebbi hetekben is, november 1-én kifizetendő 4000 frtig kell s fogunk is ahoz appellálni, melyből ma még két krajczár sincsen együtt, hogy egy ujonnan vásárolt temetőkert vételárát törleszszük. Hogy mennyit sikerül összehoznunk belőle, lehet kérdés tárgya, de már maga az a bizalom, hogy egyházunk tagjainak önkéntes adakozására támaszkodva mentünk bele az egyházmegyei és kerületi hatóságok kikért engedélye mellett a különben alig halasztható vásárlásba, jele annak, hogy kicsinyhitűek nem vagyunk az egyháztagok jóakaratu buzgóságára való számításban. Ámde épen az okosság azt tanácsolja, hogy a hűrt túlfeszíteni nem szabad, mert elpattan. Itt volt közelebb két főintézetünk, melyek nem ezereket, de tízezeket követeltek tőlünk, itt volt az egyik lelkészlak 10,000 frtnyi ára, itt van most a temetőért rövid időn összegyűjtendő 4000 frt, itt lesz közelebb a debreczeni egyetem ügye, vajjon nem félő-e, hogy egyszer majd a hagyományos protestáns buzgóság megsokallja a tömérdek hozzá való appellálgatást és csődöt mond?

De hisz' ekkor beáll az adókvetés szüksége, méltóztatol talán gondolni kedves kartárs barátom!

Hát ez olyan nagy szó, oly merész gondolat a mi sajátlagos helyi viszonyaink között, melytől nem csak az egyháztagoknak, de nekünk egyházvezetőknek is,

kik azt már egyszer, több évvel ezelőtt nem is valami nagy összegig megkísértettük, borsózik a hátunk. — Egy városban, hol a köztudat szerint a vallási és kulturális szükségletek a 88%-nyi községi pótdoból fedeztetnek, hol sem zsidó, sem görög, sem katolikus, de még ama másik, útcasoron lakó németibeli református sem fizetett soha egyházi adót, a Szatmár részi utczákon lakó ref. híveket, a kiket épen az adózás kikerülésével biztatva önkéntes adományokért annyiszor megkerestünk, *külön adóval megróvni*, melyet a többi összes lakostársak nem viselnek: *ennek következményei beláthatatlannok, de mindenesetre igen lehangolók és szomorúak lennének.* — Bővebben nem szívesen szólok e felől, mert a mit mondhatnék, vádként hangzanék egy másik egyház ellen, melynek tagjai sokkal kevesebb áldozat meghozatala mellett biztatva vannak mennybéli jussaik tekintetében, sőt akárhányszor az egyházat, mint pártfogót és támogatót használhatják fel már az innenső világon is.

Még egy pár tévedését kell helyreigazítanom t. cikkíró kartársamnak. — Közleményéből az tűnik ki, mintha egyházunk csak egy segédlelkészt akarna alkalmazni a szóban forgó 10 év alatt az egy rendes lelkész mellett. — Igaz, hogy a zsinat, konvent és egyházkerület kifejezett óhajtásának, melyet az 5000-nyi lélekszámon felüli gyülekezetekkel szemben felállít, kivált egy ily 5000-nyi lélekszámon aluli gyülekezet részéről, ezzel is elég lenne téve. — Egyházunk azonban nem egy, de két jól díjazott segédlelkészi állást kész fentartani ama 10 évi időtartam alatt, s így az *igehirdetés és lelki gondozás teendőire* (mely teendők nálunk, főként a róm. kath. zárdába, tanító, tanítónő, óvónő-képzőintézetbe s szórványosan még az elemi iskolákba is járó protestáns növendékeknek, iparos növendékeknek, közös és honvéd hadseregheli katonáknak négy csoportban, a konfirmálóknak bizonyos időszakokban hetenkénti 21—22 órára tehető vallási oktatásban állanak) egyházunkban 3, Németiben 2, együtt az egész városban *5 lelkészi készülségű erő fogna állani.*

Túrról, a *huszezer lélekszámon felüli* Túrról azt írja cikkíró kartársam, hogy „megengedte az egyházkerület pár évig üresen hagyni az egyik lelkészi állomást.” — Én úgy tudom, magától az ottani lelkész úrtól, hogy 11 éven keresztül tartatott az betöltetlenül, s fordított az egyik lelkészi állás javadalmá nem is szorosan a lelkészi állásnak, hanem az iskolának céljaira. — Mig itt 11 éven át több mint 20,000 ref. lélek fölött örködött egy rendes pásztor és két segéd, addig az egy városbeli Szatmáron és Németiben a 8000-et kevéssel haladó hívek körében az igehirdetés és lelki gondozás teendőit két rendes lelkész mellett ama 10 év alatt is 3 segédlelkész fogná a tervezet szerint megosztani. — A diószegi fogyatékos lelkigondozás okozta következményektől tehát nincs mit tartani. — Bárcsak a gazdag alföld népes gyülekezetei úgy lennének ellátva lelkészi erővel, mint a szatmári egyházak e számításba vett 10 év alatt is, s annyival inkább, ha elkövetkezhetik az idő, midőn második új lelkészét, a fölépitendő diszes új lakba beköltöztetheti, de ez az ellátás csak egy pium desiderium, melynek valósulásaig sok 10 év le fog peregni az idő óráján.

Még csak egyet kérek a fentebb elmondottak után szíves figyelmébe úgy cikkíró tiszteletes kartársamnak és barátomnak, mint általában véve mindazoknak, kik egyházunk fölterjesztett kérelmében kifejtett óhaja valóságát ellenzik, sőt a miatt kedvezőtlen véleményt táplálnak egyházunk felől.

Arra kérem ugyanis, hogy legyenek szívesek megengedni azt nekünk, hogy saját helyzetünk, viszonyaink, valódi szükségleteink fölismérésére, mérlegelésére, megítélésére, ezek nyomán teendőink megállapítására, kiváló szellemi és erkölcsi erőkből álló presbyteriumunkban és egyházi közgyűlésünkben nem hiányzik a kellő értelem, belátás és minden személyi érdektől ment tárgyilagosság, nem hiányzik a kérdés méltatásánál, közérdekkel egyező megoldásánál nélkülözhetlen egyházas érzület és buzgóság sem. — Tanújelét adta ennek elégszer ez a gyülekezet. — Tiszteljenek meg hát bennünket azzal a bizalommal, hogy tudjuk is, akarjuk is javát munkálni egyházunknak, s miután reményem, megnyugtatólag sikerült kimutatnom, hogy ama 10 év alatt — épen úgy, mintha egy, szolgálatot már tettelesen nem végez, csak káplánjával végeztető öreg lelkésze volna a gyülekezetnek, — sem az igehirdetés, sem a lelki gondozás érdeke hátrányt nem szenved, sőt folyvást kedvezőbb lehet, mint az alföldi népes gyülekezetek nagy részében, ne fessenek nazarénizmussal és Isten tudja mivel fenyegető rémképeket helyzetünkről, s re gördítsenek akadályokat jól megfontolt célunk valósításának útjába.

Szatmár, 1893. szept. 26.

Tabajdi Lajos,
év. ref. lelkész.

Baptisták-e hát?

(Válasz Szalay és Keckeméthy uraknak.)

(Folytatás.)

Vagy talán a megtérés azon meghatározásában lát katolicizmust, hogy annak mozzanatai: a *bűnbeismerés, megbánás, jóra való elhatározás s a jó cselekvésének megkezdése?* (Lásd: Somosy János „A hitán első vonásai” 191. §. Az erkölcsi megjobbulásról 313. és 314. oldal. Sárospatak 1843. és Kovács Gergely „Ker. Erkölcsstan” Megtérés és megjobbulás 8—9. oldal.) Kérem, van itt a tridentinai zsinat által felállított *gyónásról és satisfactióról* szó? mert csak ez adná annak a katolicizmus színezetét. Kérem, beszéltem-e én a jó cselekedetek érdemi erejéről; arról, hogy az úgynevezett evangéliumi tanácsok (a min alapulnak a felesleges jó cselekedetek, a szentté levés lehetősége, zárdai élet, önkínzás, böjtök, szent járdalatok stb. stb.) teljesítése által az ember a szentség magasabb lépcsőjére is eljuthat, *megigazulhat?* Elannyira nem, hogy a megigazulást nem is emlegettem; de nem azért, mintha a *megigazulást és megszentelést* kath. felfogás szerint egynek venném, hanem mert a megigazulást, mint az *üdvrendi* életfolyamnak (az Isten, mint Sz.-Lélek által istenéletté formált emberi személyes élet fokozatos fejlődésének) oly mozzanatát, mely Isten részéről annyira subjectiv természetű, mint akár az *elválasztás*, — hogy azt a hívő keresztyén önmagán meg nem tapasztalhatja — *nem is veszem be* az üdvrendi életfolyamba, mint látom azt több dogmatika-írónál is, kik a megigazulást a christológiában tárgyalják, a hová tartozik is tulajdonképen.

Az üdvrendi életfolyam mozzanatainak, vagy fokozatainak általam összezavarásáról pedig már csak azért sem lehet szó, mert én e tekintetben semmiféle fokozatot nem állítottam föl. Azt az üdvrendi fokozatot pedig, melyet Szalay úr *Hodge*-ből elébem ír, sajnálom, hogy el nem fogadhatom; de én e tekintetben maradok azon felfogás mellett, mely — ha már fokozatról van szó — ezt állítja föl: *elhívás, megvilágosodás* (illumináció), *megtérés*, melynek két alkatrésze a *bűnbánat* és *ujj-*

születés s végül a *megszenteltetés* (Kiss János pápai főisk. hittanár Hittana 125. §. és „A ker. vallás fő ágazatainak bővebb előadása a helv. vall. tételt köv. értelme szerint“ — a tiszántúli superintendia kiadása, Debreczen 1817.), mert ezt a szentírással és symbolikus könyveinkkel megegyezőnek látom. (Heid. Káté XX. és XXIII. úrnappja. Helv. Conf. XIV. és XV. szak.) De ezen fokozatról azt tartom, hogy ha a hittannak jogában áll is distingválni, de a gyakorlati életben markáns határvonalat vonni egyik vagy másik állapot közt, lehetetlen; mert hisz ez életfolyamban Isten részéről a *kegyelem*, az ember részéről a hit a legfőbb tényező; s ha az utóbbi, mint ránk nézve objectiv, tudalmunk körébe eshetik is, de az előbbiről Jézus mondá Ján. III. 8-ban: „A szél a hová akar fújni, fú, és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnét jő és hová megyen. Így vagyon minden, a ki Szent Lélektől születetik.“ És csakugyan a köz- és gyakorlati életben, szószerűen és ifjaink kezébe szánt tankönyveinkben nem élünk ez éles és mindig vitásnak maradó distinkcióval, mint a hogy azt symbolikus könyveink közül az általam hivatolt Helv. Conf. ban és Heid. Kátéban sem tapasztaljuk, és a mint maga a biblia is, mint nem dogmatikai mű, nem él.

Ezek után aztán magamhoz volnék következetlen, ha elfogadnám általánosságban Sz. úrnak azon modását, hogy az ujjászületés pillanat műve. Igaz, hogy Kant az ő vallásfilozófiájában vitatja ezt; de e kérdést: hogy tehát az ujjászületés pillanat műve-e, egy csapással végbemenő-e vagy lassu fejlődés útján következik-e be? — melyről Schenkel is említi (Die christliche Dogmatik 1007. lap), hogy a régebbi dogmatikákban sokféle vizsgálódás történt ez iránt és nem voltak egy véleményben a theologusok — azzal vágja ketté Fischer Kuno (Kant vallásfilozófiája. Ford. Perlaki S. Sárospataki Füzetek XII. évfolyam 1868.) ... „hogy Kantnál az ujjászületés nem időbeli, hanem észbeli cselekmény.“ E meddő vita helyett én e tekintetben Pap Istvánnal tartok: „*Ne higyjétek, mintha megjobbulásunk* (melyet a fentebb hivatolt Hittanok és Erkölcstanok, valamint a symbolikus könyvek is egynek vesznek az ujjászületéssel) — *csak egy pillanat munkája volna. A természetben is minden csak lassan növekedik s érik meg; e törvénynek van testi-lelkiünk is alárendelve. Sokat kell tanulnunk, sokszor indulatainkon uralkodnunk; sok rossz szokásokat magunkból kiirtanunk, sok kísérteteket leküzdenünk: míg a jó iránti szeretet bennünk uralkodó lesz s egészen ujjászületünk. Ismétlem tehát: hogy megjobbulásunk nem egy pillanat, hanem egész életünk munkája.*“ („A ker. vallás prot. szempontból“). Irta Pap István veszprémi főesperes, kiadta Vári-Szabó Sámuel. Megjegyzem, hogy e kátémagyarázatokat tartalmazó jeles műből — legalább az én időmben — minden kátémagyarázatra kirendelt theologus kapott egy példányt. Hiteveinkkel ellenkezőt hát csak nem tanít.) Így vélekedik a már említett Kiss János is Hittana 122. §-ában. S állítom a biblia alapján, hogy a ki Pál megtéréséhez a kegyelem első behatását már látja az István vértanu megkövezését néző Saulban, az az ő ujjászületését nem tarthatja pillanat művének. Milyen lelki harc lehetett az a heves és messiási váralomtól áthatott, de a Megfeszítettben azt látni nem akaró, tudós és fanatikus Saulban, melyből fájdalom között nem a damaskusi úton, hanem bent Damaskusban, megszületett az új ember; a *vak* Saulból lett a (lelki szemeivel) látó Pál! Ez nem pillanat alatt történt, mint Luthernél sem. Ajánlom Sz. úr becses figyelmébe, mivel ép ide vág, dr. th. Spiegel in Osnabrück „Die Bekehrung Pauli“ cz. predikációját. (Die Predigt der Gegenwart. 21. évfolyam. Dr. Wendel.)

A mi Sz. úr 2-ik vádját, a *quakerizmust* illeti, arra szabad legyen megjegyezni, hogy — megnézvén azóta közleménykém kezeim közt levő első kéziratát — abban ez áll: „az írásban a szív hangját is keresem“; és így tollhíba lehetett az „is“-nek az „írásban“ szó után tevése. Ez valamit változtat a dolgon. De vegyük azért úgy, a mint a nyomtatásban van, hiszem, hogy a ki a quakerizmus lényegével tisztában van, nem lát az én fenti szavaimban quakerizmust. Ha azt mondtam volna, hogy *szívemben keresem az írást, illetőleg a kijelentést, ha belső közvetlen isteni kijelentésről beszéltem volna*, mely mellett a bibliát csak másodrangu tekintélynek nézem, igenis az quakerizmus volna. De ilyesmi szavaimból ki nem erőszakolható, még ha a *szív* szóba kapaszkodik is Sz. úr, a mely őt félrevezetni látszik. Sőt megfordítom a dolgot és azt mondom, hogy a ki Sz. úrnak csak azon szavai alapján: ... *magyarázandó a Sz. Lélek vezérlete alatt*, magyarázza a szentírást, igen könnyen quakerizmusra tévedhet, mert az a *Sz. Lélek* az írásmagyarázatnál igen sokakra nézve kényelmes kibuvó ajtó lehet. Én az Írást, nem a Sz. úr által Hodge után ajánlott, hanem a Helv. Conf. II. R. 1. §-ban foglalt elv szerint magyarázom és midőn e §-ból ezt olvasom: és *szeretnek megújulásukkal*, nem vagyok quaker, ha az írásban a szív hangját is keresem, annyival inkább, mert nem mondtam és nem is látszik czikkemből, hogy ha nem találom, beleerőszakolom, belemagyarázom.

A 3-ik, egyházunk tanai *kigúnyolását* emlegető vádra fölöslegesen tartom felelni, mert hiszem, hogy Sz. úron kívül tán csak Kecskeméthy úr olvasott még olyasmit ki soraimból.

És én az említett három pontú vádolhatnáságot egyenesen vádagnak tekintetem és úgy feleltem azokra, pedig Sz. úr azt mondja, hogy *tudja* (?), — óh mindeket tudó lelki ember! — hogy én mindazokat (t. i. a miket róla s lapjáról irtam) nem tudva mivelém. Megnyugszom rajta és idézek befejezésül az Sz. úr közleménykéjéből olyat is, mihez nem kell kommentár: „A lelkes ember (azaz a természeti, ujjá nem született ember; s ez Sz. úr szerint én vagyok) meg nem foghatja stb. ... a lelki ember pedig (azaz az ujjászületett, megtért, megigazult és megszentelődés állapotába átment ember*), ki Sz. úr szerint most nem más, mint a 23 éves korában ujjászületett és 13 éve *pap* Szalay József, — mindeneket megítél.“

A te szádból ítéllek meg tégedet óh nagy mindeneket megítélő, hogy baptistáskodol! De hát 36 évvel sem késő kezdeni az ujjászületést, de mely nem abban áll, hogy az ember csak elgondolkozik és elhitei magával, hogy mától fogva ujjászületett, mint tesznek pl. a Békésről Váradra is emigráló Kecskeméthy-rajzások ... Apropos! Kecskeméthy!

Tóth József.

(Vége köv.)

IRODALOM.

Ünnepi és Évszaki Egyházi Beszéd. Irta néhai Révész Bálint. Sajtó alá rendezte és kiadta Csiky Lajos debreczeni ev. ref. theol. akadémiái tanár. IV. kötet. Ára 2 frt 25 kr.

(Folytatás.)

7. Karácsoni A. i. És. 52: 1. 2. 3. Két részben buzdítja a híveket 1. a vallásos értelemben felszerelésre, 2. vallásuk tisztasága megőrzésére.

* Mért nem még megdicsőült is?

T. J.

8. *Karácsoni. A. i. És. 60: 1.* Az 1-ső részben azt bizonyítja a szerző, hogy a Jézusban jött el az emberi nemzet világossága és ő benne támadott fel rajta az Urnak dicsősége. A 2-dik részben bemutatja azon foltokat, melyek a keresztyén nép életén feltűnnek, melyek akadályozzák az Ur dicsőségének teljes fénylését. Végül buzdít a Krisztusban új életre.

9. *Karácsoni. A. i. Mát. 11: 3. Te vagy-e az, a ki eljövendő vala, vagy mást várjunk?* Ezt kérhetjük 1. ha tekintünk ama lelki sötétségre, mélységes tudatlanságra, melynek szomorú völgyében ül még ma is nagyobb része a földnek s látjuk, hogy 19 század óta sem terjedt el a ker. vallás a föld egész kerekességén. Mert azt lehetne várnunk Jézustól, hogy az általa gyűjtött világosság elhasson a földnek legszélső határáig. Lehetne is ez, ha Isten a lelkek országában is parancsolt volna, mint szólott a természeti világban, hogy legyen világosság. De hova lenne így az emberi értelem, lelkiismeret szabadsága, hova lenne a hit, meggyőződés beese, melyek nélkül a vallás nehéz igává válnék az emberen? Azonban terjed a ker. vallás s teljes diadalt veend. Addig is nekünk nem aludnunk, hanem világosság fiaiként kell járnunk. 2. Az alapige szavaival kérhetjük, ha tekintünk a nagy *erkölcsi romlottságra*. Mert Jézustól azt lehetne várnunk, hogy elvette a bűnnek minden hatalmát és vallása tiszta erkölcsiesség hazájává tette e földet. Lehetne is ez, ha Isten az embernek erkölcsi szabadságát is el akarná venni. Azonban, ha színte ma sem fogynak, sőt terjednek is a bűnök egyesek közt; de az egyetemes keresztyénség csakugyan halad az erkölcsi tökéletesség felé, csak mindnyájan, kik az ő anyaszentegyházának tagjai vagyunk, szülessünk ő vele új életre. 3. Az alapige kérdése támadhat keblünkben, *ha tekintünk a nemzetek életére, melyek még ma is rabszolgaság járma alatt nyögnek*. Azt lehetne várni Jézustól, hogy a szabadság dicső országát hagyta e földön, hogy az erény és igazság bajnokainak ne megvetetés, méltatlan szenvedés vagy vértanúi halál, de diadal és méltó jutalom legyen osztályrészük. De hiszen ő magának sem akart ilyen sorsot e földön (Mát. 20. 18). Nem akart polgári szabadságot vivni ki a nép erejével és fegyverekkel, sőt inkább választá a Golgota véres keresztyét, mint a földi országlásnak a nép által ajánlott trónját. De rettegjenek ma is az erényt, igazságot halálra keresők attól, a mit mondott (Mát. 25: 64). Csak küzdjete hát, nemes lelkek, mert csakugyan egyengetitek az utat, érlelitek az elveket, aratjátok végre a szent ügy győzelmét. — 4. Az alapige szavait kérhetik a *bánatos szívűek, gyászba öltözött kesergők, inséggel, nyomorral küzdő szegények, titkos kereszt alatt nyögő szenvedők*. Azt lehetne várni Jézustól, hogy eltörölje a könyhullatásokat, levegye a gyászt, a nehéz keresztet. Azonban ott ama boldogabb hazában van a vigasztalás, a boldogabb élet, a viszonttalálkozás.

10. *Karácsoni. A. i. Ján. 14: 9.* Szól I. az afféle kérdésnek, hitetlenségnek, minő Jézusnak a sz. leczkében foglalt válaszára alkalmat adott, okáról, 2. ennek alaptalan voltáról. 1. Oka, hogy a tudományok előhaladása folytán önhittekké, lelki kevélyekké lett némely tudósok úgy fogják fel Jézus születését, mint bármely más, a történelem folyamában előjött eseményt, sőt magát is úgy tekintik, mint egyszerű történelmi személyt, nem pedig úgy, mint szent könyvünkben előadva van, hogy ő az Isten örök tanácsa szerint az emberi nemzet megváltására jött. 2. De az emberi kevélység szülte kételkedést vagy hitetlenséget megczáfolja a tapasztalat, midőn gyümölcseről ismerhetni már a fát, melyet Jézus ültetett.

S ha a botránkozás köve személyében — melyben az evangéliom feltűnteti — találatik; ne csoda-születésében, ne feltámadásának, mennybemenetelének dicsőségében, ne csodatételeiben, hanem csak a jérusálemi templomban, majd tanításaiban, majd a főpap kérdésére adott feleleteiben (te vagy-e Krisztus? stb.), végre virágvásárnap diadalmenetében keressétek és csodáljátok Jézust, mint többet, nagyobbbat embernél stb. De bárkinek mondják őt lenni a hitetlenek vagy lelki kevélyek, mi Péter apostollal ama vallást teszszük róla, hogy ő a Krisztus, az élő Istennek ama fia stb.

11. *Karácsoni. Luk. 2: 14.* Maga az alapige adja a felosztást. 1. Dicsőség a magas mennyekben Istennek. 2. Békesség a földön és az emberekhez jóakarát. E két részben mutatja ki szerző szokott ékesszólásával a történet és mindennapi élet eseményeinek rajzolásával, hogy Jézusban van Istennek dicsősége, a békesség és jóakarát.

12. *Uj évi. A. i. 5. Móz. 32: 7.* Két részben szól, a visszaemlékezésre támaszkodva, arról, hogy az élet keserőségeiből az Ur szabadít meg s az élet kedvező körülményei is tőle vannak. 7 és fél levelet tesz ki e beszéd, mely gazdag szentirási idézeteivel a szerző ajkáról, különösen az élet nehéz körülményei alatt levők-höz intézett szavaival nagy hatást szülhetett.

13. *Uj évi. A. i. És. 46: 9—10.* Szól 1. az emlékezetről, 2. a reménységről; amaz a multat, emez a jövőt ölelvén fel.

14. *Uj évi. A. i. 1. Sám. 7: 12.* Első részben azt fejtegeti: mindeddig segítségünk volt nekünk az Ur; a másodikban: ezután is segítségünk lesz nekünk az Ur, vagy ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?

15. *Uj évi. A. i. Zsolt. 119: 59. Meggondolom az én útaimat.* E szavakat tüzzük ki magunknak jelmondatul, és hogy annál inkább ne téveszszük ezeket szemünk elől, kölcsönözzünk ezeknek nagyobb fényt, nagyobb jelentőséget 1-ör a mult év emlékkövéen álló, 2-ör az új év kapuja felett függő feliratról.

Az idő gyorsan és visszahozhatatlanul elrepül, ez van irva nagy betűkkel a mult emlékkövére. Gondoljuk meg azért a mi útainkat, még ha talán eddig tévedtünk volna is, míg nem késő, jobban meggondoljuk azokat. Mert van út, mely életnek útja; van út, melynek vége halál; válasszunk az életnek útját, élvezzük az élet különben is rövid, ártatlan tiszta örömeit, győzzük le szenvedéseit, teljesítsük köteleéseit, kerüljük a bűnt, kövessük az erényt, hagyjuk hátra a testieket, keressük az odafelvalókat.

A *jövendő bizonytalan*, ezen felírás áll ez új év megnyitott kapuja felett. Gondoljuk meg azért a mi útainkat s haladjunk az elübünk tűzött nagy czél felé s bizzunk Istenben, mert: a ki jól meggondol minden dolgot, jót nyer, és a ki bizik az Urban, őh mily boldog az! (Péld. 16: 20).

16. *Uj évi. A. i. SiraIm. 5: 19—21. 1. Te Uram mindörökké megmaradsz és a te széked nemzetségről nemzetségre, ez vigaszunk, ez menedékünk az idő hatalma ellen, mely a mint szül és létrehoz, úgy meg is emészt mindent. 2. Téríts meg Uram minket és megtérünk, — így imádkozhatunk Istenhez, ez vigaszunk, menedékünk, midőn a bűn, erkölcsi romlottság veszélyes áradásait hovatovább növekedni látjuk. 3. Ujítsd meg a mi napjainkat, mint vala a régi időben, így imádkozhatunk, ez vigaszunk, menedékünk azon kedvetlen változások közepette, melyek az idővel, közelebb az ő esztendővel jöttek, szintúgy egyesekre, mint hazánkra s nemzetünkre, mert úgy ismerjük Istent, mint a ki sebesít és ismét meggyógyít.*

17. *Uj évi* (csapásos ó év után). A. i. *Préd. 7:10*. Felosztás nélküli beszéd, mely azt fejtegeti, hogy nem bölcseségből származik az ilyen kérdés: micsoda az oka, hogy a régi napok jobbak voltak? Mert e kérdésre feleletet sem az ész, sem a tapasztalás könyvében nem találunk; mert minden oly kérdés, melyre sem az ész, sem a tapasztalat világában, a vallás szaván kívül megnyugtató feleletet nem találunk, csak kételkedést, zúgolódást és elcsüggedést szül. Ne tépelődjünk hát az efféle kérdésekkel, vagy ha el nem nyomhatnók azokat, ne a véges észnél, hanem a vallás könyvében keressük ama feleletet: ez is az Urtól van, a seregeknek Urától, s a helyett, hogy zúgolódnánk, vagy elcsüggednénk, az Istenben vetett bizodalom és az ő akaratján való keresztyén megnyugvás vessen határt bánatunknak és mutasson reményt, szabadulást nyomorúságunk középette, és ne az Isten igazságának kemény voltában vagy jóságának, kegyelmének eltávozásában, mint inkább saját bűnös voltunkban, romlottságunkban keressük Isten látogatásának okát.

Dávidházy János.

(Vége köv.)

A valóságokról. Aesthetikai tanulmány az irodalom és művészetek köréből. — Irta ifju Mitrovics Gyula. Budapest, 1893. Ára 80 kr. 8 r. 117 lap.

Ez a kis munka három okból nyerte meg tetszésemet, és pedig első sorban azért, mert szerzője ifju ember léteére elég szerény, a mi onnét tűnik ki, hogy előszavában nyíltan bevallja, miként műve értékét nem az eredetiségben helyezi, hanem beéri azzal, ha az aesthetikába betolakodó materialismus ellen küzdhet s azon fogalmakra nézve, a melyek körül e kérdés megfordul, némi tájékozást nyújthat és pedig Beöthy Zsolt egyetemi előadásai alapján.

Másodsorban azért tetszett e mű, mert a mit mond, azt érthető nyelven, jó magyarsággal mondja. Ennek ugyan minden irodalmi műnél így kellene lenni, de mivel nem így van, dicséretet érdemel az a szerző, a ki gondolatait értelmesen s magyarosan kifejezni bírja. Főleg a filozofiával foglalkozók szeretik a homályt, mert a mi közönségünk még azon meggyőződést táplálja, hogy a mit a józanészű ember megérthet, az nem is tudomány, nem is filozofia. Örülök rajta, hogy az ifju szerző a tudóskodás látszataért nem áldozta fel az érthetőséget.

A harmadik ok a miért e művet dicsérem abból áll, hogy oly egészséges elveket hirdet, a melyek ha elfogadásra lennének, abból irodalmunkra s művészetünkre nagy előny háramlanék.

Az aesthetikának ugyanis még maig sincsenek oly elvei, a melyek megdönthetetlen igazság számba mennének, hanem a Plato és Aristotelesnél kezdődő idealismus és realismus maig is folyton küzd egymással. Amaz azt tartja, hogy a szép művészetek célja az eszmének feltüntetése, a külalak ellenben mellékes és csak annyiban van értéke, a mennyiben az eszmét feltünteti. Emez ellenben minden súlyt a külsőre helyez s a művészet hivatása s feladataul egyszerűen a természet utánzását tekinti.

Szerzőnk szerint mind a két túlság tévedés: az igazság a középúton található, a mennyiben a szépben meg kell lenni mind a szellemi tartalomnak, mind az azt kifejező külsőnek, de e külső ne legyen a természetnek minden részleteiben való szolgáló utánzása, hanem csak azokat a részleteket használja fel a művész, a melyek a külső alaknak jellemzettségét s

életelevenségét biztosítják. A szép e szerint nem egyéb, mint a szellemi tartalomnak eleven és jellemzetes alakban való kifejezése.

Annak bebizonyítására, hogy a művészet feladata nem egyéb, mint hogy a valóságból emelje ki az eszmét s a hozzá tartozó lényegest s mellőzze a zavaró esetlegeségeket s mind ezt egy kifejező alkalmas érzéki képből mutassa be, a művészet történetéből s egyes műalkotásokból idéz példákat. Így Zeuxisről azt mondja, hogy Junóját öt élő krotoni szép hölgy után formálta, mindegyikről azt vevén művéhez, a mit rajta legszebbnek talált. Ha Zeus és Afrodite egy elisi közönséges férfiúnak s egy knidosi nőnek ideálisítás nélküli képe volna, távolról sem keltené fel bennünk a legfőbb szépséget megillető hódolatot. A keresztyén művészetben is a Krisztus és Madonna alakok azért lehetnek a férfi és női szépség legmagasabb kifejezői, mert ily ideálisított férfi és nő alakok. Sőt az eszme kifejezésének tisztasága kedvéért még a csodáságnak, az allegorisálásnak, a symbolisálásnak jogosultságát is megengedi, habár ezeket az ideálisítás gyenge hajtásainak s egyuttal túlzásainak is mondja.

De annál nagyobb hévvel ítéli el a naturalismus túlzásait, a mely a művészet céljául s feladatául egyszerűen a természet másolását tekinti. A naturalisták abból a tantételből indulnak ki, hogy a természetben nincsen rút és így annak minden jelenete leírható, rajzolható. Ha így volna a dolog, akkor ezt a kifejezést: rút, ki kellene törölni az aesthetikai szótárból. De korántsem így van. Bizony nem minden szép a természetben, s a mi ott nem szép, akkor sem lesz azzá, ha a művész utánozza. S a mai naturalistáink mintha csak azt akarnák műveikkel bebizonyítani, hogy a mi a természetben rút, az a művészeti reproductio által széppé tehető; egyenesen a legrútabb természeti jeleneteket vetik papírra vagy vászonra. Különösen Zola kéjeleg a piszok, romlottság undorító jelenetek kiszínezésében. Alakjai között úgy szólván nincs becsületes ember, mind a társadalomnak válogatott szeméjé. S ezeknek bemutatása képezné a természethez való hűséget s ez okozná-e a szemlélőben vagy olvasóban az aesthetikai jól esést, kielégülést? Nem inkább undorunkat gerjeszti fel? Valóban igaza van szerzőnek, mikor azt mondja, hogy ha lelkünk a művészetben akar elmerülni: akkor felül akar emelkedni az élet piszkos és bántó jelenségein, és azokon, melyek az embert állati mivoltának érvényre juttatásával a piszokra és rothadásra emlékeztetik. Lelkünk keres ekkor élvezetet s lélekhez csak lélek beszélhet.

Nagyon helyes, a mit a művészeknek a következőkben utasításul mond: „ragaszkodjék a művész a természethez, de ne másolja azt szolgálilag. Ideálisáljon a jellemzetesség kedvéért. Emelje ki a lényegest, mellőzze a zavarót, feleslegest, hogy a szellemi tartalom minden okoskodás nélkül, sejtelem útján, érzeink által, első alaposabb megtekintésre előtűnjék. Ennyiben eltérhet a művész a természettől, sőt el is kell térnie, mert csak így pótolhatja a valóság távollétét, így adhat utánzásába lelket. Az eszme kifejezése érdekében követett ideálisítás és a valóság céljából alkalmazott realisítás egyenrangú tényezői a szépnek. E kettő együttes jelenléte teszi a szép valódi avatását!”

Üdvözlöm ifj. Mitrovics Gyulát szép tanulmányáért, e művet ajánlom elolvasásra, mind azoknak, a kik a művészet vitás kérdései felől magoknak alapos tájékozást szerezni akarnak, Ebben azt élvezetes módon kapják meg.

Öreg.

KÜLFÖLD.

A németországi református szövetség folyó évi augusztus hó 22—24. napjain Emdenben tartott ötödik főgyűlésének lefolyásáról kívánjuk ez úttal tájékoztatni olvasóinkat.

Ismeretes dolog, hogy maga a pápa mennyire felhasznál minden alkalmat arra, miszerint a papságot a tisztán katholicus jellegű értekezletek és gyűléskezések tartására serkentse, szorgalmazza. Ugy látszik, hogy az ilyen érintkezés és az ezen réven kifejtett hatás nagy fontosságáról a protestáns egyházi körök is teljesen meg vannak győződve, legalább — a mennyire mi a viszonyok átalakulási jelenségeit ismerjük — mind a külföldön, mind hazánkban egyre jobban sürgetik a lelkesítő értekezletek tartását. A különbség köztünk és külsországi hitsorsosaink között csakis az, hogy míg mi csupán készülösködünk, tervezgetünk: addig ők dolgoznak, alkotnak, haladnak.

Ilyen nemes célzattal gyülekeztek össze a múlt augusztus hó végén a németországi református szövetség buzgó tagjai is Emdenben, hogy tanácskozzanak a református egyház erősítése s felvirágoztatása felől. Olyanforma az ilyen nagygyűlés, mintha csak p. o. nálunk a zsinati atyák seregelnének össze. Csakhogy a német ref. szövetség rendszeren minden második esztendőben, a mi zsinatunk ellenben csak tíz évenként ülésez. A mostani népes ülésre is Németország majdnem minden vidékéről, Schweizből és Angliából számosan jelentek meg az érdeklődő tagok s a kölcsönös viszontlátás, együttes cél és közös lelkesedés felemelőleg, erősítőleg hatott a lelkekre. Az emdeni „nagy templom“ zsufolásig megtelt, az augusztus 22. napján esti fél hét órákor tartott istenisztelet alkalmából, a mikor is az „Erős várunk nekünk az Isten!“ és „Hallgasd meg Izrael pásztora“ (80. Zsolt.) elhangzása után Goebel lelkipásztor, fő egyházi tanácsos 5. Móz. 33, 27. eme tétéle alapján: „Oltalmad legyen az örökkévaló Isten, alattad legyenek az ő örökkévaló karjai“ nagy hatásu, feszült figyelemmel hallgatott, időszerű alkalmi egyházi beszédet tartott, kifejtve azt, hogy a református szövetség zászlajára ez a vezényszó van felírva: hitünknek, vallásunknak erőssége az örökkévaló Isten, a kinek örökkévaló karjai alatt van a mi menedékünk. Kimenőre a 118. zsoltár utolsó versét énekelte a gyülekezet. Kévs szünet után esti 8 órákor kölcsönös üdvözlés céljából ismerkedési estélyt rendezett a választmány, a mely természetesen szintén igen látogatott, népes volt. Ennek lefolyása is visszatükrözi a református keresztyén jelleget, a mennyiben az a 133. zsoltár elénekülésével kezdődött, mire dr. Brandes udvari lelkész, mint elnök imádkozott s Ján. 8, 31—36. felolvasása után, a ref. egyház alapelveit fejtegető beszédet tartott, előadva azt, hogy mi reformátusok, Krisztus szavaihoz képest ragaszkodunk az ígéhez s hivatató szózatára hallgatva, követjük őt és senki mást, csakis őt, az úr Jézus Krisztust, a ki minthogy kegyelemből váltott meg minket, annak okáért mi is valljuk és hirdetjük az ő kegyelmét. Ez elvi jelentőségű beszéd után Hesse, az emdeni gyülekezet egyik lelkipásztorja üdvözölte a jelenlevőket a helyi választmány nevében; beszéde folyamán visszatekintett a keleti friz egyház s közelebbiről az emdeni gyülekezet multjára, s kegyelettel emlékezett meg az előkelő származásu, de az evangyéliomért minden muló dicsőségről lemondó báró Laszky Jánosról is. Az elnökség részéről Calaminus elberfeldi lelkész, mint jegyző, az elberfeldi gyülekezet nevében Kirberg főgondnok, mint képviselő, Barmenből

Klug lelkész s a berlini ref. főkegyesület részéről Müller könyvkereskedő tolmácsolták megbizóik szives üdvözlését. Az amerikai hittestvérek egyetemes zsinata, ezenkívül több egyesület és egyesek is megleghangu üdvözlő levelekben fejezték ki rokonszenvüket s elvközösségből eredő érdeklődésüket.

A tárgyalás augusztus 23. napján reggeli 9 órákor kezdődött a 121. zsoltár elénekülésével s Kol. 3, 12—17. felolvasásával. A régebbi tagokon kívül 158-an irták be neveiket a tagsági jegyzőkönyvbe. Miután a számadások felülvizsgálására háromtagu bizottságot jelöltek ki, felolvasta terjedelmes előterjesztését Goebel, hallei lelkész és fő egyháztanácsos, „a reformált egyház isteniszteleti rendjéről.“ Az a kérdés ez, melyet a mi zsinatunk is felszínre hozott 1881-ben, aztán az egyes egyházkerületek agenda-tervező bizottságot is választottak s ezzel az egész ügy elszenderült. Ne is siessünk mi olyan nagyon, „majd ráérünk arra még!“ Hadd csinálják meg előbb az angliások, meg a németek, hiszen a cseh-morva atyafiak már ügyis rendben vannak ezzel vagy másfél-tized óta: s akkor majd mi lemásoljuk az ő rendtartásukat. Az eszme tehát nem új; maga a német protestáns egyház is ötven év óta foglalkozik vele s miután a lutheránus, illetőleg egyesült protestáns elvű egyház hivatalos lépéseket tett ez ügyben, a tisztán református hitvallásu egyház sem vesztegelhet tétlenül. Látni való azonban, hogy a bár egy alapon, de különböző irányban fejlődő két testvéregyház elvei e tekintetben eltérők. A német és francia ajku helvét egyház a Zwingli, illetőleg Kálvin által adott rendtartáshoz alkalmazkodik, míg Németországban a Kálvin szellemü pfolzi liturgia a mérvadó. Mindkettő szerint az istenisztelet központi fontosságú eleme az Isten ígéjének hirdetése, melyet a gyülekezet éneklése előz meg és zár be, oly formán, hogy közben a nyilvános bűnbevallásból és könyörgésből álló imádkozás foglal helyet. Angliában az anglikán egyház szertartása ellenében a puritánizmus új ösvényt tört, míg Franciaországban a kálvini eljárás lett irányadóvá. Mai napság úgy áll a dolog, hogy a német reformátusoknál, az istenisztelet módját illetőleg, a legnagyobb tarka-barkasággal találkozzunk, holott legfőbb elv gyanánt az egyszerűséget, a bibliai hűséget s a gyülekezet minden tagjának élő részvételét kellene szem előtt tartani. Ehez képest a küszöbön álló reformnál törekedni kell arra, hogy a szentírás és az egyház által nyújtott áldásokban minél bőségesebben részesüljön a gyülekezet. Eletebe kell léptetni a biblia és az apostoli hitvallás olvasásán kívül főként a zsoltárok éneklését; ki kell küszöbölni az „oltár“ fogalmát, mert minékünk nincs szükségünk többé oltárra, bűnért való áldozási helyre, minekutána már valósággal birjuk a kiengesztelést Krisztusban. Szóval — miként azt Goebel fejtegetései után Geysler elberfeldi lelkipásztor szintén alapos tudással előadta — a református istenisztelet rendjében a bibliai elveket kell megvalósítani. Az ily módon tervezett reform szerint az istenisztelet alkotó elemei ezek volnának: Felhívó ének, lelkipásztori üdvözlő szózat (votum), bűnvallomás és könyörgés, bibliaolvasás, apostoli hitvallás, ének, egyházi beszéd, közönséges imádság, Miatyánk, berekesztő ének, áldás. Ez alapelveket a jelenlevő tagok egyértelműleg elfogadták, egyelőre azonban a kötelező szabály megállapítását elhalasztották, de így is üdvös hatása lesz ennek az eszmecekerének már a legközelebbi jövőben is.

A másik nagyfontosságú előadás tárgya volt „az ötödik parancsolat jelentősége a keresztyén társadalmi életben.“ Az előadó Krücke lelkipásztor, a szülék iránt

való tisztelet és engedelmesség tényéből vezeti le a társadalmi erények egész sorozatát s kimondja, hogy ez isteni parancs szirtjén hajótörést szenved a szociáldemokrácia minden törekvése. Miután még a múlt évben tartott torontói egyetemes református gyűlésre kiküldött Schmidt lelkipásztor felolvasta a kanadai ref. gyülekezetek erőteljes fejlődéséről és virágzásáról szóló, felemelő jelentését s Tollin licentiatus a hugenotta-szövetség nevében áldást esdett a német református atyafiakra: a gyűlés ezen második napját a 118. zsoltár két első versének éneklése után az elnökség berekesztette.

Az utolsó napon — 24-én — a szokásos egyházi jellegű megnyitó után Calaminus elberfeldi lelkipásztor, mint skriba, terjesztette elő jelentését a ref. szövetség állapotáról, az utolsó két év folyamáról. A szövetség tagjai közt van 77 gyülekezet, 13 egyesület, 1500, azaz ezerötven tag s lépések történtek arra nézve, hogy a szövetség összeköttetése s hatásköre még minél messzibb határokig kiterjedjen. Felemelőleg hatott Geysler, szintén elberfeldi lelkipásztor abbéli jelentése, hogy gyülekezete, az Elberfelden felállítatni szándékolt református theológiai intézet alapjára, egyszersmindenkori befizetésül 140,000 márkát, évi segélyül pedig 6000 márkát szavazott meg s ajánlott fel, úgy, hogy még mindössze mintegy 10 ezer márká évi államsegélyre volna szükségök, a melyet, még ha várakozásuk ellenére netalán meg nem kapnának is, a gyülekezet önerején is meg fogja valósítani a szép tervet. E nemes tény hallatára a szövetségi gyűlés tagjai hálatelt lelkesedéstől indítatva felemelkedtek helyeikről, az elberfeldi gyülekezet iránt érzett tiszteletök kifejezése jeléül.

Az Egyesült-Államok ref. egyetemes zsinatának abbéli felhívása, hogy a szövetség a kivándorló ref. hit-sorsosok lelki gondozása céljából Hamburgban kikötői missionáriust alkalmazzon, megszívlelés végett az elnökséghez tétetett át. Végül több kisebb jelentőségű ügy elintézése után dr. Brandes moderator a szövetség ez idei főgyűlését szívből fakadó s szívekben visszhangot keltő hálaadásokkal rekesztette be.

És a midőn az eltávozó tagok az emdeni kikötő-állomásnál egymásnak bucsut intének, Widdendorf, emdeni egyik lelkipásztor Ézs. 54, 10. szavait intézte hozzájuk, minek hallására ki-ki azzal a hittel és reménységgel tért haza, hogy ha szinte a hegyek megindulnak és a halmok megrendülnek is: de Istennek irgalmassága nem távozik el a mi drága ref. anyaszentegyházunktól és az ő békességének szövétneke irányunkban megtanorodni nem fog soha örökké!

Mi pedig, ezeket olvasva és tudva, tanuljunk élni, imádkozni és munkálkodni, míg nappal vagyon, hogy a velünk közlött világosság szemünk láttára sötétséggé ne legyen!

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lapunk ez évi folyamának utolsó negyedébe lépén, tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy nálók kintlevő pénzünket legyenek szivesek kiadó hivatalunkhoz a legrövidebb idő alatt beküldeni. Régi időkről való hátrálékosainkat szintén kérjük tartozásaik kiegyenlítésére. Szerkesztőség.

— A debreczeni főiskolában f. hó 2-án nyitlak meg az előadások. Reggel istenitisztelet volt az oratoriumban, melyen Csiky Lajos, mint a főiskola lelkésze mondott hálaadó imádságot az egék Urának, hogy elhárítván fejünk felől, a pusztító veszélyt, megengedte,

hogy újonnan munkához foghassanak a főiskola tanárai és tanulói. A minden zugában telt oratoriumban ott voltak főtiszt. Kiss Áron püspök, nagys. Simonffy Imre helyi gondnok, Kiss Albert, Zsigmond Sándor lelkészek, Dr. Medve Kálmán, Dr. Szikszay Szabó József egyháztanácsos, Széll Farkas kir. táblai tanácselnök, Tóth Lajos birtokos urak, s a teljes tanárkaron és tanuló ifjúságon kívül, a szülék közül még többen. Istentisztelet után a tanári gyűlésteremben főtiszt. püspök ur lelkes üdvözlő beszédet intézett az új iskolai év kezdetén együttlevő tanárokhoz, majd a helyi gondnok úr üdvözölte őket. A tanárok nevében pedig Dr. Kovács Sándor akadémiai igazgató szólott, kérvén az egyházkerületi elnökség s a debreczeni egyháztanács jóindulatú támogatását. Ezután a díszterembe vonult át a közönség az akadémiai igazgató rektori beszédének meghallgatására. Szép kezdete volt ez az új aerának, mikor az emelvényen közbül a püspök és helyi gondnok urak ültek, mellettök az egyházkerületi főjegyző és az akadémiai igazgató s végre szélről a theológiai s másik oldalon a jog- és államtudományi karok dékánjai. Hála Istennek, kezdünk már valamit adni az ilyen külsőségekre is! Az igazgatónak kiválóan érdekes beszéde, melyet bő kivonatban Lapunk élén közlünk, a jogtanítás történetéről szólott debreczeni főiskolánkban. Örömmel gratuláltunk igazgatónknak szép tanulmányához, s mindnyájan egy szívvel és lélekkel kívánjuk, hogy legyen ezen új esztendő ragyogó betűkkel beírva főiskolánk történetkönyvének lapjaira.

— **Adományok a debreczeni egyetem javára.** Mind nagyobb hullámokat ver a zsinatunk által megindított mozgalom, egy Debreczenben létesítendő bölcsészeti kar felállítására. Minden nap újabb és újabb adományokról jönnek hozzánk tudósítások, vagy olvasunk ilyeneket a helyi lapokban, melyek közül különösen a „Debr. Ellenőr“ buzog rendkívüli lelkesedéssel e szép eszme mellett. Kérjük lapunk olvasóit egyházkerületünk széles nagy területéről s általában a hol csak olvassák ezt, hogy az egyházközségeikben megindított ilyen irányú mozgalomról, a befolyt vagy befolyandó összegekről, legyenek azok nagyok vagy bármilyen kicsinyek is, — sziveskedjenek bennünket értesíteni. Mi az ügyet felszínen óhajtjuk tartani, s a begyűlt vagy megajánlott összegek regisztrálásával folyton szítani akarjuk a fellángolt lelkesedés tüzeit. Egy hét óta a következő szép adományok, ajánlatok jöttek tudomásunkra. — *Fiumében* élénk mozgalom indult meg, viszonzásul a debreczeni szives fogadtatásért, az itteni egyetem alapjára, adakozás útján csinos összeget gyűjteni egybe. *Dr. Dall'Asta Szaniszló* 20 forinttal kezdte meg onnan az adakozást, melyet a „Debreczeni Ellenőr“ szerkesztőségéhez küldött be. Ezen most említett lap felelős szerkesztősége és kiadóhivatala 10—10 forinttal járultak a nemes cél kivételéhez. — *Harsányi Sándor* türkevei lelkész 600 frtos alapítványt tett, melyből 300 forintot az egyetem alapjára szánt, 300-at pedig a főiskolai konviktusnak rendelt. Gyönyörű a hagyományozó levél azon pontja, mely szerint 6 fiát végrendeletileg is kötelezni fogja, hogy legalább 100—100 forinttal járuljanak a főiskola emelésének nagy munkájához. — *A h.-szoboszlói* ev. ref. egyház presbyteriuma múlt vasárnap tartott gyűlésén egyhangu lelkesedéssel 2000 frt alapítványt tett a debreczeni egyetem javára, s elhatározta, hogy a legszélesebb körű actióval gyűjtést indít meg a városban is. Ugyanazon gyűlésen *Padrah Sándor* kir. közjegyző és *Soltész László* lelkész 100—100, *Zsigmond Sándor* lelkész 50, s *Barcsa István* presbyter 20 frtot irtak alá a debreczeni főiskola

javára. *Soltész László* ezenkívül a kolozsvári theologiai fakultásra 50 frtot adott. — Mint *Szécsi István miképéresi* ev. ref. lelkész úr értesít bennünket, az ottani ev. ref. egyház presbyteriuma folyó évi szept. 10-én tartott gyűlésében a Debreczenben létesítendő bölcsészeti karra 100, azaz egy száz o. é. frtos alapítványt tett; egyesektől pedig ugyane célra 10 frt 23 kr gyűlt össze. — A *henczidai* ev. ref. egyházközség presbyteriuma szintén 100 frtot, vagyis 200 koronát szavazott meg a debreczeni egyetem alapjára, melyhez még Gyenge András lelkész 20 koronát, Horváth Lajos litánító pedig 10 koronát adott, s egyuttal elhatározta a presbyterium, hogy mikor az időt arra legalkalmasabbnak látja, gyűjtést indít meg e célra az egyházközség tagjai között. — A *kis-varsányi* ev. ref. egyházközség a f.-szabolcsi egyházmegyéből, mint gyűjtést, 1 frt 81 krt küldött be a ft. püspöki hivatalhoz. — Megemlítjük még, hogy a *debreczeni* ev. ref. presbyterium által a gyűjtés módozatainak kidolgozásával megbízott küldöttség tagjai, lelkészei és a kollégium tanárai f. hó 3-án értekezletre jöttek össze, a melyen megállapodtak a további teendőkre nézve. Elhatározták, hogy mielőtt a presbyterium által elrendelt nagyarányú gyűjtés megindíttatnék, Kiss Áron püspök, gróf Degenfeld József főispán és Simonffy Imre polgármester-főgondnok aláírásával felhívás intéztessék az összes társadalmi tényezőkhöz: tanárkarokhoz, presbyterekhez, városi és vármegyei bizottsági tagokhoz, bíróságokhoz, hivatalokhoz, mindenféle erkölcsi és anyagi testületekhez, rövid idő múlva a városháza nagytermében tartandó értekezleten való megjelenésre kéretvén fel. Ez értekezleten három szónok fog az ügy fontosságáról és az áldozatkészség szükségéről beszélni. Dr. Bacsoni Lajos jogtanár a jogakadémia kibővítésének, egyetemi rangra fejlesztésének, Balogh Ferencz hittanár a bölcsészeti fakultás és tanárképző intézet felállításának jelentőségét és szükségét fogják fejtegetni; Márk Endre ügyvéd pedig azokat a különösebb érdekeket és előnyöket tárja föl, a melyek a kollégiumnak egyetemmé fejlesztéséből Debreczen szempontjából esnek a mérlegbe.

— **Jubiláns debreczeni tanítók.** A debreczeni ev. ref. egyházközség tanítói kara, négy nyugalomba vonult tanítójának, u. m. *Szabó József, Süttő József, Domokos Lajos és Tóth Lajos*, részben érdemkeresztes tanítóknak nyugalomba vonulása alkalmából fényes búcsúestélyt rendezett a „Biká”-ban szeptember hó 30-án este, hol főtiszt. Kiss Áron püspök, Simonffy Imre kir. tanácsos, polgármester, s az ev. ref. lelkészi kar, Eötvös Károly Lajos tanfelügyelő és nagy érdeklődő társaság körében a jubiléumok családjai voltak jelen. Nevezett tanítók nyugdíját évenként 500 forintig a debreczeni ev. ref. egyházközség egészítette ki.

— **Templomavatások.** Az alsó-szabolcsi egyházmegye területén augusztus és szeptember hónap két új templom avatott fel s adatott át a nyilvános használatnak, u. m. az árvíz pusztítása folytán állami támogatás mellett más helyre falusított eszláriaké és a közel kétszáz év óta létezni megszűnt, de az országos közalap segítségével új életre hívott polgári missiói egyházé. Az elsőt főt. püspök úr, a másikat nt. Szeremlei esperes úr avatta fel buzgó imával; mindkét helyen Zsigmond Sándor h.-szoboszlói lelkész tartotta szokott ékesszólásával az egyházi beszédet. Az eszlári templom áttelepítésében az egyházi előljárásság és lelkész buzgólkodásán kívül az érdemből az oroszlanrész Ónody Géza országgyűlési képviselő s egyházmegyei tanácsbíró úr kedves családját, főleg a reformáció századába is beillő vallásos

buzgósága, fenkölt gondolkozása, puritán kálvinista ne-jét, — a polgári egyház életre hívásában pedig az érdem az egyházmegye buzgó esperesét, Szeremlei József urat illeti. Álljon, fejlődjék és virágozzék mindkét egyház az idők végéig. — A t.-polgári templomavatásról még a következő tudósítást is vettük: Mult hó 17-ik napján, vasárnap délelőtt lett felszentelve T.-Polgáron az evangéliom szerint reformáltak temploma. Meghatóbb, fel-emelőbb ünnepélynek ritkán, sőt alig voltunk még szemtanúi. Az a kiseded hajlék, mely befogadott bennünket, áhítatos hívőkkel telt meg; mindenik arczáról a kegyes óhajlás beteljesülése szülte boldog meglege-dés sugárzott le. Mikor nt. Szeremlei József esperes úr az előimához kezdett s annak elhangzása után a hajdu-nánási énekkar énekelt, oly igaz örömmel telt el az ember szíve, a mit csak ily magasztos ünnepélyen érezhet! Az előima után Zsigmond Sándor ref. lelkész úr tartott remek szónoki beszédet, intve a kiseded gyüleke-zetet: legyen kitartó az élet harczában, legyen állhatatos a győzelem biztos reménységében! Ez után Sörös János t.-polgári ref. lelkész úr áldotta meg gyülekezetét szívhez szóló hangokon. Az úrvacsorai aktusnál Bertalan Gábor t.-csegei ref. lelkész úr ágendázott, gyönyörűen utalva e kiseded egyháznak helyzetére, szemben a kath. nagy egyházzal; a keresztelest ismét Sörös János lelkész úr végezte. Istenitisztelet után a lelkészi lak udvarán 40 terítékű ebéd volt, melyen szebbnél-szebb, lelkesebbnél-lelkesebb toasztok hangzottak el, étetve a jelenlevő főgondnokot, mélt. Degenfeld József grófot, nt. Szeremlei József esperest, Sörös János lelkészt, a polgári kiseded egyházat, a ref. tanítóságot stb. Az ebédről késő délután oszlott az előkelő vendégség, azon őszinte jó kívánattal mindenik, hogy a porából megélemedett Phönixet: a tiszta-polgári ref. egyházat az isteni gondviselés erősítse, növelje a ref. Sion dicsőségére! y. r.

— **Tíz éves találkozásra** gyűltek össze folyó hó 1-én az 1883-ik évben theológiát végzett tiszteletes atyafiak. Huszonnyolczan voltak osztálytársak, közülök meghalt három, tizenegy kimentette elmaradását s tizen-négyen jelentek meg, u. m. *Révész Kálmán* kassai lelkész, *Sulyok István* nagyváradai lelkész, *Nagy József* szoboszlói vallástanár, *Révész Mihály* nagybajomi lelkész, *Sarkadi Nagy István* kunhegyesi lelkész, *Szabó József* hegyköz-szentmiklósi lelkész, *Végh József* ér-semjéni lelkész, *Nagy Mihály* mándoki segédlelkész, *Szabó József* vedres-ábrányi lelkész, *Csuka Ferencz* apát-kereszturi lelkész, *Peti Sándor* kis-kovácsi lelkész (Somogy), *Vitéz Ignác* kemecsei segéd-lelkész, *Béltéki Géza* nyüvedi lelkész, *Kanizsay Endre* debreczeni tanító. A nevezettek már szept. 30-án d. u. 5 órakor összegyűltek a széniori hivatalban, s az estét, felidézve a régi emlékeket, a viszontlátás örömei közt, igen kedélyesen eltöltötték. Vasárnap, okt. 1-én reggel a nagytemplomban tartott istenitiszteleten vettek részt, azután a főiskolában az I. számú teremben gyűltek össze, hol Révész Kálmán az öröm, a kegyelet és a hála érzelmeinek adott egyszerű, rövid szavakban kifejezést. Örömet fejezte ki a viszontlátás felett, kegyelete-sen emlékezett meg három elhunyt társról (Garai János, Gressner Imre és Szabó László), végre hálát adott a kegyelem Istenének hozzájuk eddig mutatott jóvoltáért s kérte azt továbbra is. Az egybegyűltek elhatározták, hogy ha Isten éltetni fogja őket, tíz év múlva, 1903. okt. első vasárnapján ismét összejönnek — husz éves találkozásra. Örömmel vették tudomásul, hogy a hittanszaki önképző társulat javára még 1883-ban egybegyűjtött 50 frtjok ma már 77 forintra nőtt; tíz év múlva majd végleg rendelkeznek, a kik élnek, ez alapítvány életbe-

léptetéséről. Ezenkívül egy másik alapítvány eszméje is megszületett a társak közt, de erről majd csak tíz év múlva többet. Végre volt tanáraikat keresték föl. Menyhárt Jánosnál Révész K. tolmácsolta volna a hálás tiszteletet, de nem találták otthon; Tóth S.-nél Sulyok István, Balogh F.-nél Révész Mihály, Csiky L.-nál Végh József beszéltek. Délben 1 órakor ebédre gyültek össze, volt tanáraik közül *Balogh Ferenczcel, Csiky Lajossal* az „Arany Bika“ éttermében, hol tanár és tanítvány fölelőntvén a mult emlékeit, vidám hangulatban töltöttek egy pár órát, — hárman közülök, Révész M., Csuka F. és Kanizsay E. elhozván feleségeiket is a szép összejövetelre. Boldog viszontlátásra másik tíz év múlva!

— **A mezőturi ev. ref. főgymnasiumban** az 1893/4. iskolai év folyó hó 2-án ünnepélyesen megnyitott. A növendékek a tanári testülettel részt vettek a délelőtti istenitiszteletben, melynek végzetével a gymnasium dísztermébe vonultak, hol az egyházi előjáróság és érdeklődő szülék jelenlétében az igazgató tanács elnöke üdvözölte a tanári kart és tanuló ifjúságot, majd az iskolai törvények felolvasása után gymn. igazgató intézett a növendékekhez buzdító beszédet. A mezőturi gymnasiumban megnyitott ez iskolai évben a VII-dik osztály is. A beiratkozott növendékek száma a hét osztályban 240, tehát a mult évben a hat osztályba beírt 219 tanulóhoz képest a szaporodás 21 tanuló. E létszám fényesen igazolja a mezőturi ref. egyház áldozatainak szükséges voltát.

— **Értesítés.** Ama, számszerint 115 tisztelt előfizető leikész urat, a kik „Isten országa“ cz. művem I—II. kötetének vétele után szivesek voltak a III-ik kötetre is jelentkezni — miután főleg az utóbbi időben egyesek mintegy türelmetlenül tudakozták a III. kötet késedelmét illetőleg — itt a nyilvánosság terén tisztelettel arról értesítem, hogy, mivel a két első kötet, a magán és közbirálatok előnyös volta után, s úgy az én fáradozásaim, mint Kókai Lajos könyvkereskedő úrnak szives közreműködése mellett is, jóformán még annyira sem kelt el, hogy a kiadással és elterjesztéssel járó költségek nekem 5 év alatt megtérüljenek; továbbá az a körülmény, hogy míg szegényebb egyházak papjai általában mindenik egyházkerületből előfizettek, addig a nagyobb egyházakban és jobb helyzetben levők — tisztelet a nagyon csekély kivételnek — tartózkodtak, s a gyermek- és ifjúsági istenitiszteletre vonatkozó legelső magyar irodalmi kísérletet s uttörő vállalatot közönyösségükkel pártoláson kívül hagyták: kedvemet és buzgalmamot a III. kötet átdolgozására és kiadására nézve ez ideig elvette. Azonban most, midőn tudomásom szerint az evang. ágost. egyházkerületek minden egyházában a vallás és erkölcs fejlesztésére és egy „új nemzedék“ nevelésére annyira nagy befolyással bíró „gyermek- és ifjúsági istenitiszteletek“ tartása elrendeltetett és kötelezővé tétetett; másfelől eme lelki szükségget a prot. felekezetek körében általában egyesek hovatovább mind jobban belátni és kielégíteni törekednek: még egyszer és utoljára — a nagy t. esperes urak megkeresése mellett — a t. Szerkesztő urak szívességéből e becses lapok útján is kísérletet teszek olyformán, hogy a kik alólrtnál ezután rendelik meg „Isten országa“ I—II. kötetes művem (mely népies használatra is alkalmas, vagy — egy pap-barátom szavával élve: „ő a felnőtt gyermekeknek, a népnek, szokta munkámat igen nagy sikerrel használni“), hajlandó leszek a következő árkedvezményt nyújtani: 2 frt 20 kr előfizetési ár helyett a két kötet együttes ára postai bérmentesítéssel egy példány 2 frt, két példány 1.90, három példány ára 1.80, négy példány 1.70, öt példány 1.60, hattól tíz példányig 1.50, tizenegyől tizenöt példányig 1.40, tizen-

hattól husz példányig 1.30, és husz példányon felül 1.20 frt. — Ha ily uton a két első kötet további kelen-dőségre talál, ígérem, hogy a híres *Buxton-féle* kötet (melyre a kiadás jogát megnyertem) *hogyan Isten éllet, 1894. év végéig meg fog jelenni.* Sepsi-Szentgyörgy, 1893. szeptember 22-én. Benke István, ev. ref. főgymnasiumi r. tanár.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémia** mult tanévi értesítőjéből, — melyet dr. Kovács Pál igazgató tett közzé — a következő adatokat kívánjuk jelezni: Beiktatva lett az első félévben összesen 57, a második félévben 44 hallgató, a kik egy kivételével mind magyar anyanyelvűek voltak. A tanév folyama alatt, felsőbb engedélylyel vizsgára jelentkezett 6 joghallgató. Összevetve a rendes hallgatók számát az előző évi létszámmal, azt tapasztaljuk, hogy a hallgatók száma az I. félévben 5-tel emelkedett, a II. félévben ellenben 4-el csökkent, a minek oka azonban egyszerűen az, hogy az első félév végén, önkéntességi jogon, két félév bevégezése alapján 9 joghallgató nyert végbizonyítványt. Alap- és államvizsgálatokra jelentkeztek összesen 47-en, kik közül kitűnően 3, egyszerűen 37 képesítettet; ellenben felfüggesztetett 6, visszavettett 1. A jogakadémia külön könyvtára 2800 darabot foglal magában s ez évi gyarapítására 495 frt 40 krt fordítottak. (Halljátok ezt debreczeniek?) A segélyegylet alaptökeje a tanév végén 2904 frt 56 kr s kiosztatott segélyül 180 frt. Az olvasókör 38 taggal alakult meg s élénk részvétel mellett rendezte a Katona József születésének századik évfordulója s márczius 15-ike alkalmából tartott ünnepélyeket. Nem volt azonban sikere a kitűzött pályakérdéseknek, míg ösztöndíj czímen szép segélyt élveztek az érdemesített ifjak. Előadott az igazgatóval együtt 8 azaz nyolcz nyilvános rendes tanár és 6 magántanár, kik közül hárman a tanév kezdetén foglalták el akadémiai tanszékeiket, az Évkönyv első lapjain olvasható rövid beszédek kíséretében. A tanerők számával és készütségével azonban épenséggel nincs arányban az a szerény fizetés, melyet a fentartó testület, a jogakadémia tanárainak ad, a mennyiben az az 1200 frt törzsfizetés és 200 frt lakbér, még ha az ötödéves pótlékokat is hozzászámítjuk, édes kevés ahhoz, hogy állandó jellegű tanfériakat birhasson a jogakadémia. És így a fentartó testület: városi hűzönség és egyház, még csupán csak megközelítette, de épenséggel nem érte el azt a célportot, a mely felé oly nemes áldozatkészséggel, lépésről lépésre eljutni törekszik, hogy tudniillik előteremtse azt a biztosítva meglevő alapot, a melyen a jogakadémia intézménye ingadozás nélkül megállhat, izmosodást s erősbödést vehet. Igitur movendo!

— **Halálozások.** *Elek Lajos* főiskolai tanártársunkat és családját súlyos csapás érte f. hó 2-án, ekkor délután hosszas szenvedés után, de mégis váratlanul elhunván *Lajos* fiok, főgymnasiumunk 7-ik osztályu növendéke. Temetése okt. 4-én d. e. 10 órakor volt rendkívüli részvét mellett. A gyászoló szüléket, testvéreket és rokonokat a tanári karok tagjainak, a városi részvevő közönségnek és a tanuló ifjúságnak hatalmas serege vette körül. Imádkozott a koporsó felett Zsigmond Sándor szoboszlói lelkész, — fölemelő, mély hatást költvén szép imádságával, melynek minden szava szívből jött a gyászoló család e régi jó barátjának. A Hatvan-utczai temető sirdombja fölött pedig az elhunyt-nak egyik tanuló társa mondott megható búcsú szavakat. Nem tudjuk vigasztalni mély bánatában a keseredett érzésekben törődött szívű szüléket. Nehéz volt nézni az ő mély bánatukat, a jó fiú elvesztése fölötti nehéz keservüket. Vigasztalja meg t. barátunkat és édes övét a vigasztalás nagy istene az ő áldott jobb kezével.

Találjanak vigaszt a szülék három élő gyermekökben s mindnyájunknak igaz részvételében. — Vettük még a következő gyászlevelet is egy jó lelkészné haláláról. „A legmélyebb fájdalommal tudatjuk a felejthetlen emlékü kedves nőnek, fáradhatlan édes anyának, szeretett s szerető leánynak, jó testvérnek, Nt. *Baróthy Józsefné* szül. *Oláh Mária* asszonynak kínos szenvedései után életének 48-ik, boldog házasságának 19-ik évében, folyó hó 3-án történt gyászos kimúltát. Az áldott emlékü hű nőnek, szerető anyának, kedves leánynak s jó testvérnek hült tetemei folyó hó 5-én délután 2 óraker, az ev. ref. egyház szertartása szerinti, rövid ima után fognak eltakarítani; mely végtisztességtételre a boldogultnak rokonai s ösmerősei meghívottnak. B.-Udvári, 1893. október 3. Bánatos férje: *Baróthy József, Béla, József, Erzsébet, István* gyermekeivel; *Illésy Zsuzsanna* özv. *Oláh Józsefné* bánatos anyja, *Oláh Juliánna, Rácz Mihály h.-szoboszlói* ev. ref. leánytanító neje, *Oláh Róza* kesergő testvérek.* Tudomásunk van régóta az Istenben immár boldogult jó nő súlyos szenvedéseiről, melyektől hát megváltotta őt a jötevé halál. Legyen nyugodt a hű feleség, a drága édes anya síri álma. Övéit pedig vigasztalja meg az a jó Isten, kinek az özvegyen maradt férj olyan igazán hű szolgálja.

— **Megjelent** néh. Révész Bálint hátrahagyott irod. műveiből az V. kötet „*Ünnepi, évszaki és alkalmi egyházi beszédek*“ cz. a. Jövőre többet ezen kötetéről, most csak annyit, hogy a kiadó néhány nap múlva szétküldi azt a füzetes alakjában megrendelőknék. A bekötött példányokat rendelők is hozzájutnak könyvükhöz f. hó 20-ig.

— **Figyelmeztetésül!** „Egyházi Beszédek“ czimű munkám megrendelőinek tudomására hozom, hogy a mű nagy valószínűség szerint okt. 15-ikén már elhagyja a sajtót. Kérem akkorára az 1 frt 50 kr. előfizetési díj beküldését, hogy a mű kinek-kinek bérmentve legyen megküldhető. Mező-Berény, 1893. okt. 3-án. *Illyés Endre*, ev. ref. lelkész.

TARTALOM-JEGYZÉK: A jogtanítás története a debreczeni főiskolában. — Egyházkerületi lelkészértekezlet. Biki Károly. — Közéletünk: A bihari ev. ref. egyházmege közgyűlése. Korózsölgyi. — A máramaros-ugoesai egyházmege őszi közgyűlése. Szikszay Zoltán. — Mit akar Szatmár? Tabajdi Lajos. — Baptisták-e hát? Tóth József. — Irodalom. — Külföld. — Különfelétek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

tanítóssággal összekötött segédlelkészi állomásra.

Jövedelme a szamos-dobi ev. ref. egyház tanítói javadalma, mely 500—550, azaz ötszázötven forintig értekelhető s ezen felül a lelkésznél reggeli, ebéd és vacsora.

Melyért I—IV osztályu 45—50 gyermeket tanítani, temetni, ünnep- és vasárnap délelőtt prédikálni, délután s esetleg köznapokon is a templomban imádkozni kell.

Levél hozzám intézendő s az állomás mielőbb elfoglalandó.

Szamos-Dob, — u. p. Nagy-Majtény — 1893. okt. 2.

Lénárd István,

ev. ref. lelkész.

Pályázat

az *ujfehértói* reformált egyházban a hat osztályu elemi iskolai leánytanítói állomásra. Javadalma: két szobából s mellék-épületekből álló lakás; százhetvenegy forint készpénz az egyház pénztárából; szántóföld 12 hold, jelenlegi hasznobére 72 frt; 20 köből gyült gabona, értéke 120 frt. Tandij egy-egy gyermektől egy véka gabona, egy véka csős tengeri s hatvanöt krajczár, tethető 120 frtra; két rövid öl fának egy napi járó földről hazaszállítása. Feltételes javadalom 20 frt az egyháztól, mely a látogatóság s presbiterium intézkedése folytán a legjobb tanítónak adatik jutalmul; 20 frt a várostól, ismétlő iskolások eredményes tanításáért. Köteleességek: I—VI osztályu elemi iskolát az egyházkerületi tanterv szerint vezetni; ismétlő iskolákat tanítani; 30 szegény gyermeket ingyen oktatni; kántor akadályoztatása esetén istenítiszteletet orgonakisérettel vezetni s temetést végezni; egyházi jegyzőt akadályoztatásakor helyettesíteni. Családi állapotukat s katonasághoz való viszonyukat feltüntető s kellően felszerelt kérvények alulirothoz küldendőek okt. 14-ig. Az állás azonnal elfoglalandó.

Ujfehértó, 1893. okt. 4-én.

Kálmán Desső,

ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állomásra.

A *székelyudvarhelyi* ev. ref. kollégiumi főgimnáziumban egy *német és magyarnyelvi s irodalmi* új rendes tanszékre, melyet az erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés választás folytán fog betölteni, ezennel pályázat hirdettetik. Előnye lesz annak, ki a francia nyelvnek, mint rendkívüli tantárgynak tanítására is képes.

E tanszékkel a következő javadalmazás jár: Készpénz fizetés 1000 (egyezer) frt, évnegyedként előre fizetve; két ízben 100—100 frt ötödéves pótlék és 200 frt szálláspénz.

A megválasztott tanár, ki állomását az 1894—95-ik év kezdetén tartozik elfoglalni, ugy a közös, mint a helybeli özv. árvai gyámintézetnek kötelezett tagja.

Pályázni kívánók kellően felszerelt pályázati kérvényeiket, melyekben vallásuk, életkoruk, tanári képesítettségek, állapotuk és katonai szolgálati viszonyuk okmányokkal igazolandók, f. évi decz. 15-ig Kolozsvárrt, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi Igazgatótanácshoz nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházker. ig. tanácsától

Kolozsvárrt, 1893. szept. 24.

Elnök helyett:

Szász Béla,

ig. tanácsos.

2—2

Parádi Kálmán,

tanügyi előadó.